

ΠΕΡΙΣΤΑ

Ένα χωριό στην ορεινή Ναυπακτία

Γεωγραφία και Ιστορία

Θανάσης Γ. Μανώλης

Ιατρός

Αντί Προλόγου

Έγραψα αυτό το μικρό βιβλίο για την Περίστα, διότι ένοιωσα την ανάγκη να τιμήσω με αυτό τον τρόπο το χωριό που γεννήθηκε ο πατέρας μου.

Αγάπησα την Περίστα όψιμα, όταν μεγαλώνοντας, εκτίμησα την ομορφιά των καταπράσινων βουνών που την περιβάλλουν, αφουγκράστηκα την ησυχία της φύσης, ένοιωσα την ηρεμία που σου προσφέρει η απομόνωση, κοίταξα αχόρταγα τον γεμάτο ουρανό λαμπερά αστέρια, γεύτηκα το κρυσταλλένιο νερό από την πηγή, απόλαυσα τον παχύ ίσκιο από το αιωνόβιο πλατάνι, μαγεύτηκα από την ηχητική σύνθεση των σταγόνων της βροχής που έπεφταν πάνω στα κεραμίδια και στον τσίγκο της σκεπής, γέμισα τα πνευμόνια μου με τον καθαρό αέρα και σκούπισα το μέτωπό μου από τα σταγονίδια του σύννεφου που σκέπαζε όλο το χωριό. Καθυστερημένα -τί κρίμα- αναγνώρισα την τύχη και την αξία τού να έχεις ένα δικό σου σπίτι στο χωριό, πολύ ψηλά πάνω στο βουνό.

Όταν ήμουν μαθητής στο δημοτικό σχολείο, αλλά και αργότερα στο γυμνάσιο, σχεδόν κάθε καλοκαίρι περνούσα ένα δεκαπενθήμερο διακοπών στο «χωριό». Η παραμονή στο χωριό ξεκινούσε συνήθως την τελευταία εβδομάδα του Ιουλίου και τέλειωνε γύρω στις 10 Αυγούστου. Το διάστημα αυτό συνέπιπτε με το μεγάλο πανηγύρι του χωριού, την παραμονή του Σωτήρος.

Την δεκαετία του 1960, η μετάβαση της οικογένειας από την Αθήνα στην Περίστα ήταν μια ολόκληρη «Οδύσσεια». Η μετακίνηση γινόταν με το λεωφορείο του ΚΤΕΛ μέχρι το Αγρίνιο και μετά το Θέρμο Τριχωνίδας και στην συνέχεια με το τοπικό λεωφορείο της γραμμής, τον αποκαλούμενο «καρνάβαλο», μέχρι το χωριό. Ο δρόμος από το Θέρμο μέχρι την Περίστα ήταν χωμάτινος με πολλές λακκούβες, γεμάτος από πέτρες και με απότομες και ανηφορικές στροφές μέσα από βαθιές χαράδρες και βουνοκορφές.

Η διαβίωση στο χωριό, εκείνη την εποχή, δεν είχε τις ανέσεις που είχε ένα σπίτι στην πόλη. Ηλεκτρικό ρεύμα δεν υπήρχε και το φώς ήταν από τις γυάλινες λάμπες πετρελαίου και τους φακούς χειρός, το νερό κουβαλιόταν με βαρέλες στην πλάτη από την κοντινή πηγή, η τουαλέτα βρισκόταν έξω από το σπίτι και το πλύσιμο γινόταν προβληματικό από την απουσία τρεχούμενου νερού.

Αυτές οι «δύσκολες» και πρωτόγνωρες για μένα συνθήκες του χωριού, με έκαναν να μην χαίρομαι στο άκουσμα «διακοπές στην Περίστα».

Για τον μικρό πρωτευουσιάνο καλοπερασάκια, το όνομα της Περίστας είχε συνδυαστεί μέσα μου με την έννοια της ταλαιπωρίας!

Τα πράγματα όμως άλλαξαν ριζικά τις επόμενες δεκαετίες. Ο δρόμος για την Περίστα ασφαλτοστρώθηκε, η μετάβαση γινόταν με το ιδιωτικό αυτοκίνητο της οικογένειας, νερό και ρεύμα μπήκαν στο χωριό. Το πατρικό σπίτι επιδιορθώθηκε και η διαμονή έγινε άνετη.

Αυτή η νέα κατάσταση, μού μαλάκωσε τα αρνητικά συναισθήματα και με έκανε να αρχίσω να εκτιμώ και να αγαπώ, σιγά-σιγά, αυτό το μικρό χωριό, το σκαρφαλωμένο πάνω στις απότομες βουνοπλαγιές της ορεινής Ναυπακτίας.

Τα τελευταία χρόνια επιδιώκω να επισκέπτομαι την Περίστα όλο και πιο συχνά, μόνος μου ή με παρέα από Αθηναίους φίλους, ή και συναδέλφους μου.

Ιδιαίτερα όμως, όταν πηγαίνω ολομόναχος «την καταβρίσκω» με την γαλήνη που εισπράττω από το αγνάντεμα των τριγύρω βουνοκορφών και από την αυτοσυγκέντρωση που ακολουθεί η ησυχία, η ηρεμία, η απομόνωση και η μοναξιά της ζωής στο χωριό.

Αυτή η όψιμη αγάπη για το χωριό μετατράπηκε κάποια στιγμή σε πάθος. Το πάθος για την Περίστα, με οδήγησε στο γράψιμο των αράδων που ακολουθούν. Κάθε φορά που έγραφα μια πρόταση, η φαντασία μου ελεύθερη πλανιόταν στα ψηλά και απότομα βουνά γύρω από το χωριό, στην καταπράσινη από τα πλατάνια και από τα έλατα παρθένα φύση, στα ρυάκια με το γάργαρο και καθαρό νερό και η σκέψη ανενόχλητα πετούσε μέσα στα σύννεφα που κάλυπταν το χωριό μετά το απόβροχο.

Το κείμενο συμπληρώνεται από φωτογραφίες που «τραβούσα» στις ολοένα και συχνότερες επισκέψεις που έκανα στο χωριό του πατέρα μου.

Τα γεωγραφικά, ιστορικά και λαογραφικά στοιχεία που χρησιμοποίησα για να γραφτεί αυτό το μικρό πόνημα τα συνέλεξα, σε μεγάλο βαθμό, από τα βιβλία του Περιστιάνου λογοτέχνη-συγγραφέα και λαογράφου Θανάση Παπαθανασόπουλου, τα οποία αναφέρονται στην Περίστα.

Θανάσης Γ. Μανώλης
Άνοιξη του 2015

Υ.Γ. Όταν με ρωτούν, «γιατρέ από πού είσαι;»
«από την Περίστα της ορεινής Ναυπακτίας», απαντώ με περηφάνια.

Νομός Αιτωλοακαρνανίας

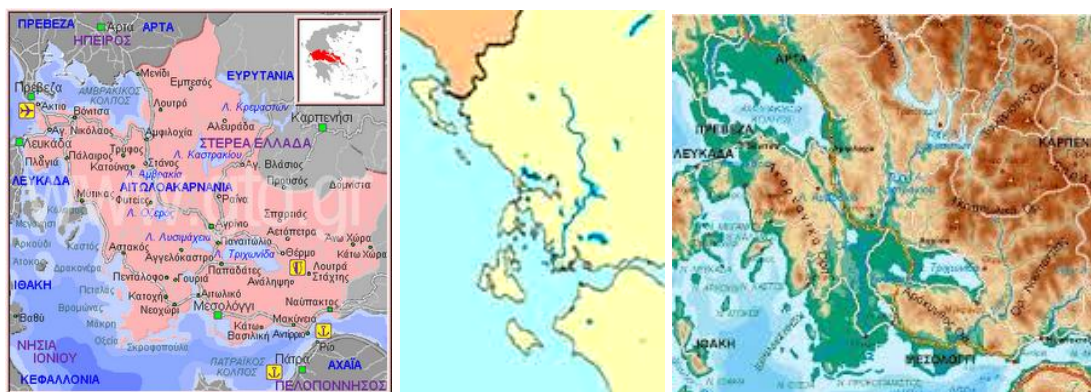
Η Περίστα είναι ένα ορεινό χωριό που βρίσκεται στην Στερεά Ελλάδα, στον νομό της Αιτωλοακαρνανίας, στην περιοχή της Αιτωλίας.

Ο νομός Αιτωλοακαρνανίας είναι ο μεγαλύτερος σε έκταση νομός της Ελλάδας και περιλαμβάνει δυο μεγάλες γεωγραφικές περιοχές, την Αιτωλία προς τα ανατολικά και την Ακαρνανία προς τα δυτικά.

Το μεταξύ τους φυσικό όριο είναι ο ποταμός Αχελώος, που είναι ο δεύτερος σε μήκος ποταμός της Ελλάδας (220 χλμ). Ο Αχελώος πηγάζει από την οροσειρά της Πίνδου και εκβάλλει στο Ιόνιο πέλαγος, έξω από τον Πατραϊκό κόλπο. Άλλοι αξιόλογοι ποταμοί είναι ο Εύηνος κι ο Μόρνος.

Τα νοτιοδυτικά παράλια του νομού χαρακτηρίζονται από την παρουσία λιμνοθαλασσών, με γνωστότερες αυτές του Μεσολογίου και του Αιτωλικού. Στην ενδοχώρα του νομού δεσπόζει η λίμνη Τριχωνίδα, η οποία είναι και η μεγαλύτερη της Ελλάδας (96 km²). Στον νομό υπάρχουν επίσης οι λίμνες: Αμβρακία, Λυσιμαχεία, Οζερός και οι τεχνητές λίμνες του Καστρακίου, των Κρεμαστών, του Στράτου και η Ευηνολίμνη.

Τα βουνά της Αιτωλοακαρνανίας περιλαμβάνουν το Παναιτωλικό όρος που είναι το ψηλότερο βουνό του νομού (1.924 μ.) στα βορειοανατολικά, τα Ακαρνανικά όρη στα δυτικά, βορειοδυτικά τα όρη Βάλτου, στα νότια το όρος Αράκυνθος, νοτιοανατολικά τα όρη της Ναυπακτίας και τέλος ανάμεσα στα Ναυπάκτια όρη και το Παναιτωλικό όρος και χωρίς να διακόπτεται ο ορεινός όγκος, βρίσκονται τα όρη του Λιδωρικίου.

Ο νομός της Αιτωλοακαρνανίας (αριστερά).

Στο μέσον, η πορεία του Αχελώου ποταμού, που είναι το όριο μεταξύ της Αιτωλίας (ανατολικά) και της Ακαρνανίας (δυτικά).

Στα δεξιά, τα βουνά της Αιτωλοακαρνανίας.

Διοικητικά η Αιτωλοακαρνανία χωριζόταν στις επαρχίες Ξηρομέρου με πρωτεύουσα την Βόνιτσα, Βάλτου με πρωτεύουσα την Αμφιλοχία, Τριχωνίδας με πρωτεύουσα το Αγρίνιο, Ναυπακτίας με πρωτεύουσα την Ναύπακτο και Μεσολογίου με πρωτεύουσα το Μεσολόγγι. Πρωτεύουσα τού νομού είναι το Μεσολόγγι. Η πόλη με τον μεγαλύτερο πληθυσμό είναι το Αγρίνιο.

Η Αιτωλία πήρε το όνομα από τον γενάρχη της φυλής που κατοίκησε αυτό τον τόπο, τον Αιτωλό. Οι Αιτωλοί ήταν φυλή της Θεσσαλίας που προωθήθηκαν νότια, πριν από την κάθοδο των Δωριέων (1200 π.Χ.) Τα αιτωλικά φύλα είχαν την ίδια θρησκεία, μιλούσαν την ίδια δυσκολονόητη γλώσσα, είχαν κοινά ήθη και έθιμα και ήταν σκληροτράχηλοι πολεμιστές. Οι πολεμικές ικανότητες των Αιτωλών περιγράφονται στο έργο «Φοίνισσες» του Ευριπίδη. Γιοί του Αιτωλού ήταν ο Πλευρώνας και ο Καλυδώνας, που έδωσαν τα ονόματά τους σε δύο σημαντικές πόλεις της Αιτωλίας (Πλευρών και Καλυδώνα, που αρχαία ερείπια τους βρίσκονται δυτικά και ανατολικά της πόλης του Μεσολογγίου, αντίστοιχα). Στα βόρεια της Αιτωλίας και κοντά στην Ευρυτανία κατοικούσε και το φύλο των Αγραίων, το οποίο μετοίκησε νοτιότερα στο σημερινό Αγρίνιο.

Ενώ τα παράλια της Αιτωλίας αναπτύχθηκαν οικονομικά, η ενδοχώρα παρέμεινε για μεγάλο διάστημα αποκομμένη από τις ιστορικές εξελίξεις. Οι κάτοικοι της ενδοχώρας ζούσαν σε μικρούς οικισμούς ανάμεσα στα ψηλά βουνά και χαρακτηρίζονταν σαν λαός αγροίκος και πολεμοχαρής. Ο Θουκυδίδης τους αναφέρει «αγνωστότατοι δε γλώσσα, ωμοφάγοι εισίν ως λέγονται» (δηλ. μιλούν μια άγνωστη γλώσσα και τρώνουν ωμό κρέας).

Τα φύλα των Αιτωλών διοικούνταν από το Κοινό, το οποίο ήταν μια ομοσπονδιακή συνέλευση, με εκλεγμένη βουλή και εκλεγμένους επώνυμους άρχοντες. Οι τρεις επώνυμοι άρχοντες που αναλάμβαναν κάθε χρόνο να εκτελέσουν τις αποφάσεις της συνέλευσης και της βουλής ήταν: ο Στρατηγός (στρατιωτική και πολιτική εξουσία), ο Γραμματέας (γραφειοκρατικά και λειτουργικά θέματα) και ο Ίππαρχος (αρχηγός του ιππικού).

Η Αιτωλική συμπολιτεία που δημιουργήθηκε στην διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, είχε σαν σκοπό την ισοπολιτεία μεταξύ των διαφόρων αιτωλικών φυλών, με πλήρη ισότητα και ισορροπία στην λήψη των αποφάσεων.

Κατά την αρχαιότητα, το κέντρο της Αιτωλικής συμπολιτείας ήταν το Θέρμο. Κατοικήθηκε από την πρώιμη Μυκηναϊκή εποχή (1500 π.Χ.), όπως αποδεικνύεται από τα ευρήματα ανασκαφών (αγγεία μυκηναϊκής εποχής, δόντια από αγριογούρουνα που χρησιμοποιούσαν σαν εξωτερικό περίβλημα στα κράνη, κλπ.) και τα οποία φυλάσσονται στο μουσείο του Θέρμου. Στην πόλη αυτή υπήρχαν πολλοί ναοί, όπως ο Απόλλωνας Θέρμιος, Απόλλωνας Λυσείου και της Λαφριάς Αρτέμιδος. Στο Θέρμο γινόταν το Παναιτωλικό συνέδριο δύο φορές τον χρόνο.

Η μεγάλη ακμή της Αιτωλίας ήταν από το 300 μέχρι το 200 π.Χ. Η παρακμή της Αιτωλίας ξεκίνησε με τους Μακεδονικούς πολέμους (200 π.Χ.) και ολοκληρώθηκε με την κατάληψη της περιοχής από τους Ρωμαίους (100 π.Χ.).

Η περιοχή της Αιτωλίας καταλήφθηκε από τους Σλάβους την περίοδο 780-902 μ.Χ., οι οποίοι άφησαν πολλά τοπωνύμια στον κάμπο και στα βουνά, που παραμένουν μέχρι και σήμερα. Από το 969-1028 μ.Χ. η περιοχή είχε καταληφθεί από τους Βούλγαρους.

Το έτος 1423 η περιοχή πέρασε στα χέρια των Τούρκων, οι οποίοι παρέμειναν στην πεδινή Αιτωλία και Ναυπακτία, χωρίς να προχωρήσουν στην

ορεινή Ναυπακτία. Ενέταξαν το ορεινό κομμάτι στο αρματολίκι των Αγράφων και περιορίστηκαν στην καταβολή του κεφαλικού φόρου από τους βουνήσιους κατοίκους. Έτσι, πολλοί κάτοικοι του κάμπου ανέβηκαν στα δύσβατα βουνά για να αποφύγουν την παρουσία του κατακτητή.

Στη συνέχεια ήλθαν οι Ενετοί (1687-1701 μ.Χ.), που κατέλαβαν την περιοχή της Ναυπάκτου και μετονόμασαν την πόλη Έπαχτος (Ναύπακτος) σε Λεπάντο (Leranto). Η περίοδος της ενετοκρατίας χαρακτηρίστηκε από τους μεγάλους φόρους που ήταν υποχρεωμένοι να πληρώνουν οι κάτοικοι της περιοχής στους βενετσιάνους φοροεισπράχτορες. Η οικονομική απομύζηση που έκαναν οι Βενετσιάνοι είχε σαν αποτέλεσμα, πολλοί κάτοικοι να «νοσταλούν» την τούρκικη διακυβέρνηση.

Μετά την αποχώρηση των Ενετών, η περιοχή πέρασε πάλι στα χέρια των Τούρκων, οι οποίοι και παρέμειναν μέχρι το τέλος της επανάστασης του 1821.

Χάρτης του 1834.

Στα ανατολικά του νομού της Αιτωλοακαρνανίας, στην περιοχή της Αιτωλίας, βρίσκεται η επαρχία της Ναυπακτίας που συνορεύει με τον νομό Φωκίδας (επαρχία Δωρίδας) προς τα ανατολικά και τον νομό Ευρυτανίας στα βορινά. Το φυσικό όριο μεταξύ επαρχίας Ναυπακτίας και Δωρίδας είναι ο ποταμός Μόρνος.

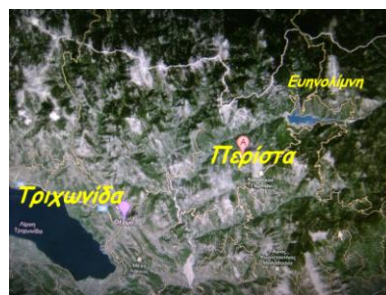
Ένα τμήμα της επαρχίας Ναυπακτίας είναι η ορεινή Ναυπακτία.

Ένας από τους δήμους της ορεινής Ναυπακτίας είναι ο δήμος Πλατάνου, που περιλαμβάνει δώδεκα χωριά.

Η Περίστα ανήκει στον δήμο Πλατάνου.

Ο δήμος Πλατάνου βρίσκεται βορειοανατολικά της λίμνης Τριχωνίδας.

Με το σχέδιο «Καλλικράτης», όλοι οι δήμοι και τα χωριά της επαρχίας Ναυπακτίας ανήκουν πλέον διοικητικά στον δήμο της Ναυπάκτου.

Ο δήμος Πλατάνου (αριστερά), τα χωριά του δήμου Πλατάνου (μέσον) και η θέση της Περίστας (δεξιά).

Η Περίστα

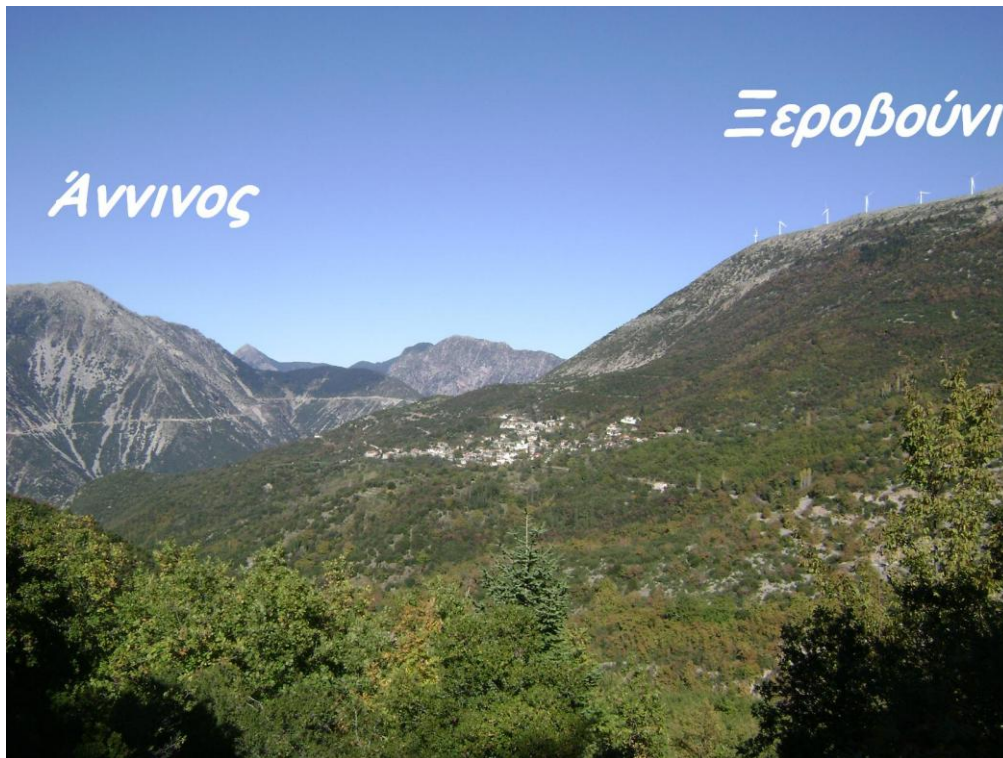
Η Περίστα βρίσκεται στην δυτική και απότομη πλαγιά του βουνού Ξεροβούνι (1.575 μέτρα). Το Ξεροβούνι ανήκει στα Ναυπάκτια όρη, που είναι τμήμα της οροσειράς των Βαρδουσίων ορέων.

Η Περίστα είναι κτισμένη αμφιθεατρικά και σε έδαφος πετρώδες.

Η έκταση της κοινότητας της Περίστας είναι 11572 στρέμματα.

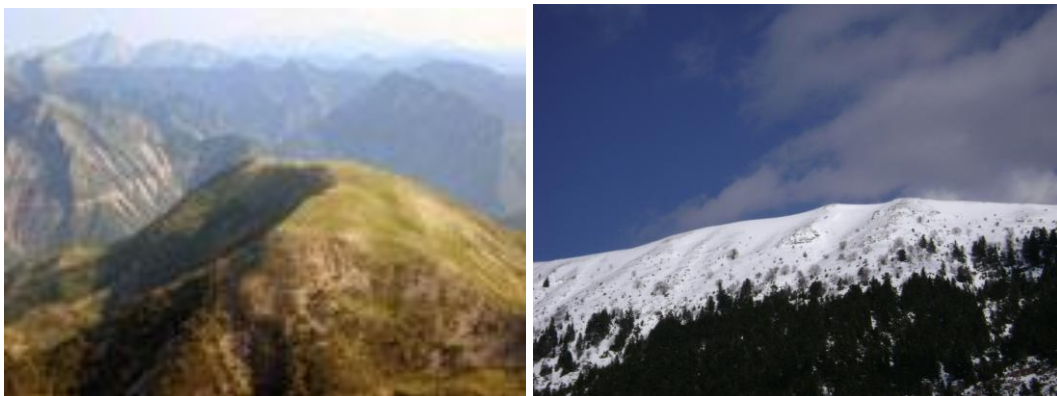
Το υψόμετρο της Περίστας είναι 850 μέτρα (στην πλατεία του χωριού).

Τα πιο ψηλά σπίτια βρίσκονται σε υψόμετρο πάνω από 900 μέτρα.

Το βουνό Ξεροβούνι.

Στις δυτικές πλαγιές του είναι κτισμένη η Περίστα.

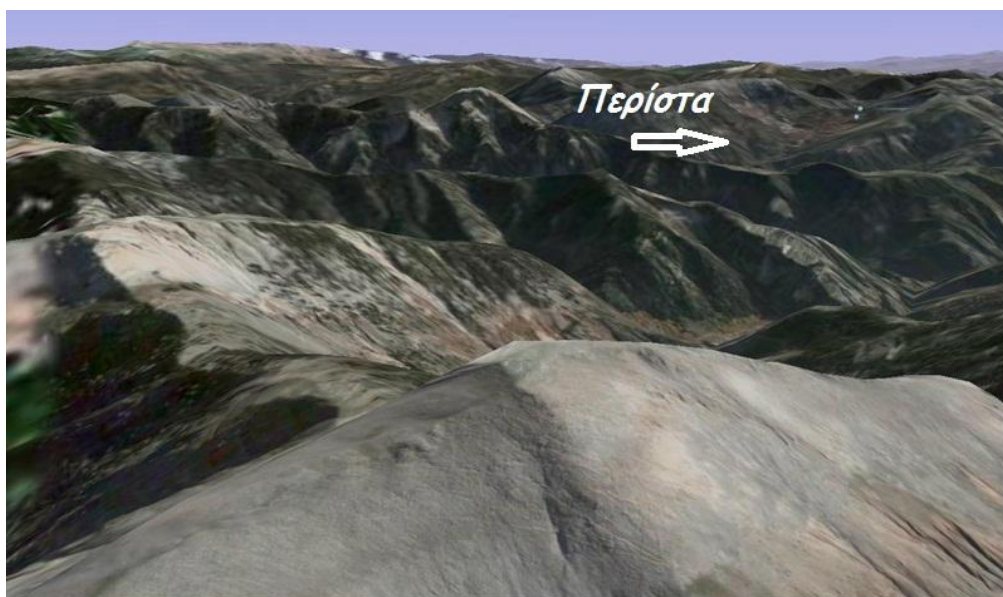
Η κορυφή του βουνού Ξεροβούνι.

Η Περίστα είναι περιτριγυρισμένη από ψηλά και καταπράσινα βουνά.

Το σκληρό ανάγλυφο της ορεινής περιοχής με τους πολλούς γκρεμούς, οι σκιάσεις από τον ήλιο που πέφτει στις απότομες χαράδρες και στις ρεματιές, οι χιονισμένες βουνοκορφές και τα πυκνά σύννεφα που άλλοτε σκεπάζουν ολόκληρο το χωριό και πολλές φορές βρίσκονται ανάμεσα στα σπίτια, κάνουν το θέαμα εντυπωσιακό και πρωτόγνωρο.

Η Περίστα με τα βουνά τριγύρω.

Οι ορεινοί όγκοι που περιβάλλουν την Περίστα.
Η φωτογραφία είναι παρμένη από το όρος Παναιτωλικό (Χαλίκι).

Στα νοτιοδυτικά της Περίστας υψώνεται το βουνό Ψώριαρης με υψόμετρο 1.404 μέτρα. Το βουνό έχει φτωχή βλάστηση, γι' αυτό άλλωστε και το όνομά του. Το Ξεροβούνι με τον Ψώριαρη συνδέονται σε μια ράχη που έχει την επωνυμία Αγία Σωτήρα (υπάρχει ομώνυμη εκκλησία), σε υψόμετρο 1.120 μέτρα.

Πίσω από την Αγία Σωτήρα, δηλ. στα νότια της Περίστας, βρίσκεται το κεφαλοχώρι Πλάτανος, που είναι σε υψόμετρο 860 μέτρα (δεν φαίνεται από την Περίστα) και το οποίο είναι κτισμένο στις κατάφυτες από έλατα πλαγιές του βουνού Αλωνάκι (1418 μέτρα).

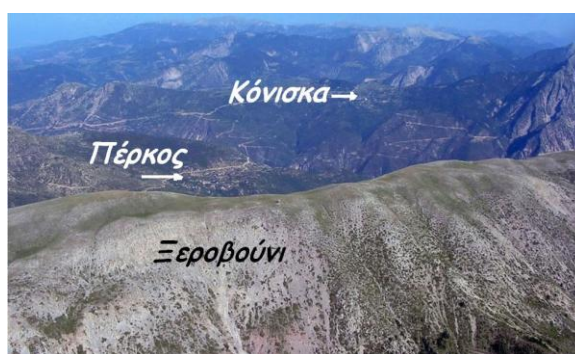
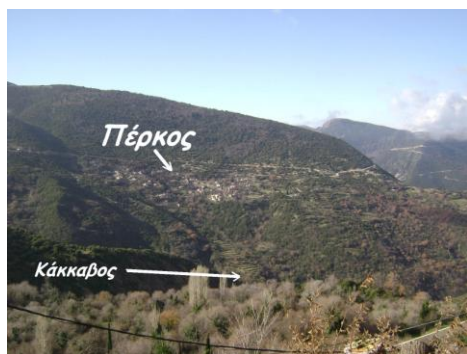

Ο Ψώριαρης χιονισμένος.

Στον αυχένα που συνδέει τον Ψώριαρη με το Ξεροβούνι βρίσκεται η εκκλησία της Αγίας Σωτήρας. Πίσω (νότια) από την Αγία Σωτήρα είναι το χωριό Πλάτανος.

Στην ανατολική πλαγιά του Ψώριαρη και ακριβώς αντικριστά από την Περίστα, βρίσκεται το χωριό Πέρκος, με ογδόντα σπίτια. Το σχολείο του χωριού είναι δωρεά του εθνικού ευεργέτη Ανδρέα Συγγρού.

Ο Πέρκος και η Περίστα χωρίζονται με μια χαράδρα, που στον πάτο της ρέει το ρέμα Κάκκαβος. Ο Κάκκαβος χύνει τα νερά του στον Εύηνο ποταμό. Παλαιότερα, οι κάτοικοι κατέβαιναν την χαράδρα και περνούσαν τον Κάκκαβο, για να πάνε από το ένα χωριό στο άλλο. Για πολύ γυμνασμένα πόδια και καλά πνευμόνια, η απόσταση είναι λιγότερο από μισή ώρα.

Αριστερά. Το χωριό Πέρκος, αντικριστά στην Περίστα. Το ρέμα Κάκκαβος χωρίζει τα δύο αντικριστά χωριά. Τα νερά του Κάκκαβου χύνονται στον Εύηνο ποταμό.

Δεξιά. Ο Πέρκος και η Κόνισκα, όπως φαίνονται από την κορυφή του Ξεροβουνίου.

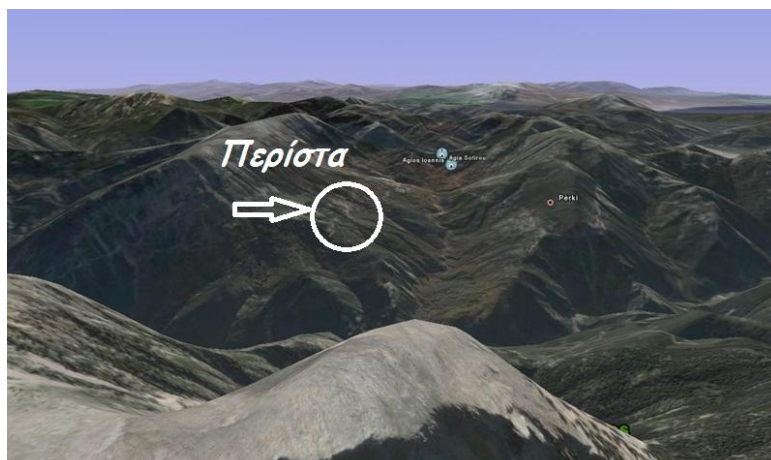
Ο Κάκκαβος γεμίζει σύννεφο μετά από κάθε βροχή και ο Πέρκος δεν φαίνεται από την Περίστα.

Στα βόρεια της Περίστας βρίσκεται το βουνό Άννινος, με υψόμετρο 1.703 μέτρα. Το βουνό δεσπόζει επιβλητικά στην περιοχή, είναι γυμνό στο κεντρικό του μέρος και είναι γεμάτο από σπηλιές. Το πέτρωμά του περιέχει γυαλιστερό σκουρογάλαζο γρανίτη.

Ο Άννινος ανήκει στην επαρχία της Τριχωνίδας. Το φυσικό όριο στην περιοχή που ξεχωρίζει την επαρχία Ναυπακτίας από την επαρχία Τριχωνίδας είναι ο Εύηνος ποταμός.

Ο Άννινος υψώνεται στα βορινά της Περίστας.

Άποψη της Περίστας από την κορυφή του Άννινου.

Απέναντι από την Περίστα είναι το χωριό Πέρκος και η χαράδρα ανάμεσα στα δύο χωριά είναι ο Κάκκαβος.

Στο δυτικό τμήμα του βουνού Άννινος είναι κτισμένο το χωριό Κόνισκα, που ανήκει στην επαρχία Τριχωνίδας.

Οι κάτοικοι για να πάνε με τα πόδια από το ένα χωριό στο άλλο, περνούσαν από τον Εύηνο ποταμό, που κυλά στην χαράδρα μεταξύ των βουνών Άννινου και Ξεροβούνι.

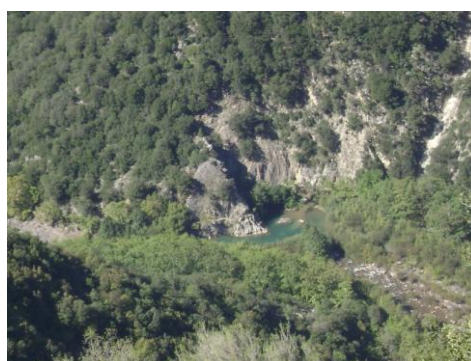
Στα δυτικά του Άννινου είναι το χωριό Κόνισκα.

Η χαράδρα που κυλά ο Εύηνος χωρίζει τον Άννινο από το Ξεροβούνι.

Η Κόνισκα όπως φαίνεται από την Περίστα.

Ο Εύηνος ή Φίδαρης ποταμός

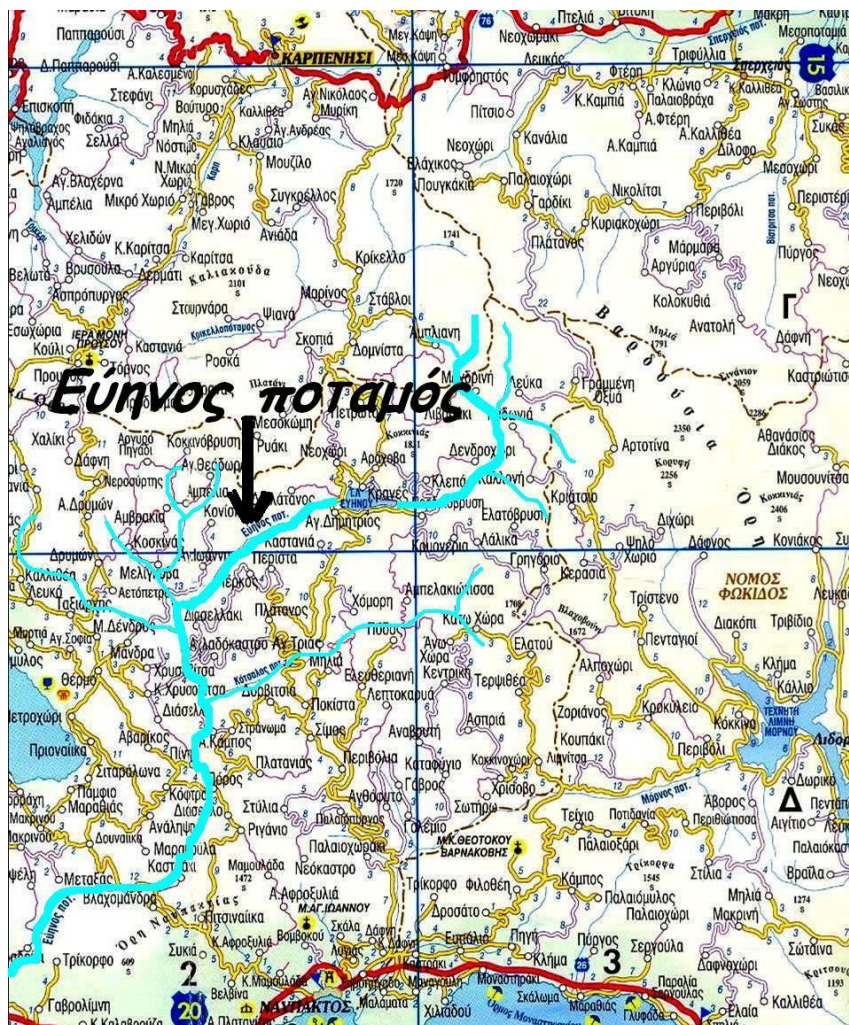
Ανάμεσα στο Ξεροβούνι και τον Άννινο, κυλά ο Εύηνος ποταμός ή Φίδαρης, που πηγάζει από τα Βαρδούσια όρη (Κόρακας) της Ευρυτανίας και εκβάλλει στον Πατραϊκό κόλπο.

Μεταξύ του Άννινου και του Ξεροβουνίου και μέσα στην χαράδρα κυλά ο Εύηνος ποταμός.

Τα νερά του Εύηνου, μαζί με αυτά του Αχελώου, βοηθούν στον σχηματισμό της λιμνοθάλασσας του Μεσολογγίου. Το όνομα Φίδαρης δόθηκε στον Εύηνο ποταμό από τους ντόπιους, λόγω της οφιοειδούς πορείας που ακολουθεί

ανάμεσα στα βουνά. Ο Εύηνος ποταμός χωρίζει την επαρχία Ναυπακτίας από τις άλλες Αιτωλικές επαρχίες.

Η πορεία του Εύηνου ποταμού.

Πηγάζει από τα Βαρδούσια όρη και χύνεται στον Πατραϊκό κόλπο.

Ο Εύηνος στο διάβα του έχει πολλές καμπές, που το νερό είναι βαθύ και στροβιλίζεται δημιουργώντας δύνες.

Το καλοκαίρι οι κάτοικοι δροσίζονται στα νερά του Εύηνου. Κάποιοι, ακόμη συνεχίζουν να ψαρεύουν πέστρφες.

Το καλοκαίρι περνώντας τον Εύηνο, με το νερό να φτάνει μέχρι τα γόνατα.

Στην πορεία του ποταμού υπάρχουν πολλά πετρόκτιστα γεφύρια με ιδιαίτερη παραδοσιακή αρχιτεκτονική, τα οποία αξίζει ο κόπος να τα επισκεφτεί ο περιπατητής.

Κατά μήκος του Εύηνου υπάρχουν πολλά πετρόκτιστα γεφύρια.

Ένα από αυτά είναι το μονότοξο γεφύρι της Αρτοτίβας κτισμένο τον 15^ο αιώνα, κοντά στα χωριά Αχλαδόκαμπος και Κάτω Χρυσοβίτσα.

Το γεφύρι στην σημερινή του μορφή κατασκευάστηκε στο δεύτερο ήμισυ του 18^{ου} αιώνα. Το γεφύρι χρησιμοποίησαν οι επιζήσαντες από την ηρωική έξοδο Μεσολογγίτες, προκειμένου να φτάσουν στον, δύσβατο για τον κατακτητή, ορεινό όγκο των Κραβάρων.

Η ονομασία του ποταμού αποδίδεται κατά την μυθολογία στον βασιλιά της Αιτωλίας Εύηνο, ο οποίος ήταν ένας απ' τους γιούς του Θεού Άρη. Κόρη του Εύηνου ήταν η Μάρπησσα, που ο Όμηρος την περιγράφει σαν «καλλίσφυρα» (λιγνοστράγαλη). Όταν η Μάρπησσα μεγάλωσε, πολλοί την ζητούσαν σε γάμο. Ο Εύηνος έβαζε τους υποψήφιους μνηστήρες σε μια σκληρή δοκιμασία. Για να παντρευτεί κάποιος την Μάρπησσα έπρεπε να νικήσει τον βασιλιά σε αρματοδρομία. Όσοι έχαναν, αποκεφαλίζόντουσαν και τα κεφάλια τους τοποθετούνταν στον ναό του Ποσειδώνα. Ο Ίδας, δασκαλεμένος από τον Ποσειδώνα, απήγαγε την Μάρπησσα με ένα άρμα από φτεροπόδαρα άλογα. Ο Εύηνος τον καταδίωξε και στην προσπάθειά του να περάσει τα ορμητικά νερά του ποταμού Λυκόρμα, πνίγηκε σε αυτά. Από τότε, το ποτάμι αυτό πήρε το όνομα του βασιλιά Εύηνου.

Ο Εύηνος ποταμός είναι γνωστός και από το πέρασμα του Ηρακλή και της Δηιάνειρας. Ο Ηρακλής μετά τον γάμο του με τη Δηιάνειρα, που ήταν κόρη του βασιλιά της Καλυδωνίας Οινέα, έμεινε για ένα χρονικό διάστημα στον πεθερό του. Η Καλυδώνα βρίσκεται στην Αιτωλία, κοντά στον Εύηνο ποταμό (σώζονται αρχαία ερείπια θεάτρου, που είναι ορατά στα δεξιά του δρόμου που οδηγεί από το Αντίρριο στο Μεσολόγγι). Κατά την εδώ παραμονή του, ο Ηρακλής βοήθησε τους Καλυδώνιους στην εκστρατεία τους κατά των Θεσπρωτών. Ο Ηρακλής αναγκάστηκε να εγκαταλείψει την Καλυδώνα εξαιτίας ακούσιου φόνου. Ο Ευρύνομος, στενός συγγενής του βασιλιά Οινέα, έχυσε από απροσεξία νερό που προορίζονταν για το πλύσιμο των ποδιών πάνω στα χέρια του Ηρακλή. Ο Ηρακλής εξοργίστηκε και τον χτύπησε τόσο δυνατά με την γροθιά του, που εκείνος πέθανε. Ο Οινέας, βασιλιάς της Καλυδώνας και πεθερός του, τον συγχώρεσε για τον ακούσιο φόνο, αλλά ο ήρωας δεν δέχτηκε την συγχώρεση και αποφάσισε να αυτοεξοριστεί στην Τραχίνα (στην Ξθιώτιδα). Για να πάει όμως εκεί, έπρεπε να περάσει τον Εύηνο ποταμό. Στις όχθες του ποταμού ήταν εγκαταστημένος ο κένταυρος Νέσσος. Ο κένταυρος ασχολιόταν με το πέρασμα των οδοιπόρων, έναντι αμοιβής, στην απέναντι όχθη και ισχυριζόταν ότι τάχα οι Θεοί του είχαν αναθέσει αυτό το έργο.

Ο Ηρακλής για να αποφύγει την πληρωμή διάβηκε τον ποταμό κολυμπώντας μόνος του. Ανέθεσε όμως στον κένταυρο Νέσσο να περάσει απέναντι την γυναίκα του, την Δηιάνειρα. Όσο ο κένταυρος κουβαλούσε την γυναίκα για να διαβεί το ποτάμι, αποπειράθηκε να την βιάσει. Η γυναίκα του Ηρακλή έβαλε τις φωνές και ο Ηρακλής μ' ένα βέλος τρύπησε την καρδιά του κενταύρου Νέσσου. Το γεγονός αυτό αποδόθηκε από τον ζωγράφο J.F.Lagrenet σε έναν πίνακα που φτιάχτηκε το 1755 και η ελαιογραφία φυλάσσεται στο μουσείο του Λούβρου.

Ο κένταυρος Νέσσος και η Δηιάνειρα. Πίνακας του Lagrenet (1755).

Ο Νέσσος νοιώθοντας να πεθαίνει λέει στην Δηιάνειρα, ότι αν θέλει να κάνει τον άντρα της να την αγαπάει για πάντα, να αναμείξει το σπέρμα του με το αίμα που κυλούσε απ' την πληγή του και σ' αυτό να βουτήξει τον χιτώνα του Ηρακλή. Αργότερα, όταν ο Ηρακλής αγάπησε την Ιόλη, η Δηιάνειρα θυμήθηκε τα λόγια του Νέσσου και αποφάσισε να χρησιμοποιήσει το μαγικό φίλτρο, όπως την είχε συμβουλέψει ο κένταυρος. Έτσι, κάποια μέρα που ο Ηρακλής ήθελε να θυσιάσει στον Δία και είπε να του φέρουν την επίσημη φορεσιά, βρήκε την ευκαιρία η Δηιάνειρα να αλείψει τον χιτώνα του. Όταν ο Ηρακλής φόρεσε τον χιτώνα, τον έπιασαν αφόρητοι πόνοι σε όλο το κορμί. Εξουθενωμένος από τους πόνους, παρακάλεσε τον γιό του Ύλλο να τον κάψει και να παντρευτεί αυτός την αγαπημένη του Ιόλη. Ο Ύλλος δεν το δέχτηκε και ανέλαβε να πραγματοποιήσει την επιθυμία του Ηρακλή ο φίλος του Φιλοκτήτης, στην κορυφή του όρους Οίτη (η ψηλότερη κορυφή της Οίτης ονομάζεται «Πυρά»). Ο θάνατος του Ηρακλή περιγράφεται στις «Τραχίνες» του Σοφοκλή. Ο Ηρακλής μετά τον θάνατό του ανέβηκε στον Όλυμπο ανάμεσα στους Θεούς. Η Δηιάνειρα αυτοκτόνησε, γιατί με το να δώσει τον χιτώνα στον Ηρακλή δεν ήθελε να σκοτώσει τον άντρα που αγαπούσε, αλλά να τον ξαναφέρει κοντά της και έτσι να εκδικηθεί την Ιόλη.

Η Ευηνολίμνη

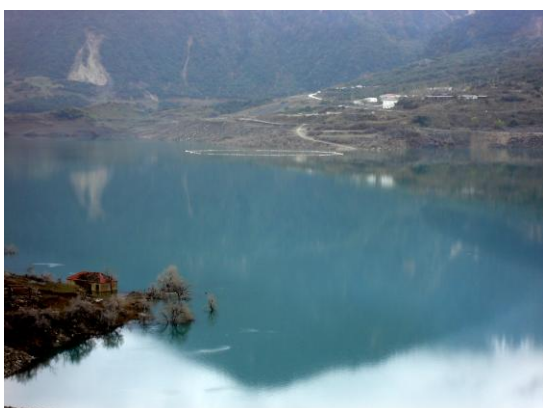
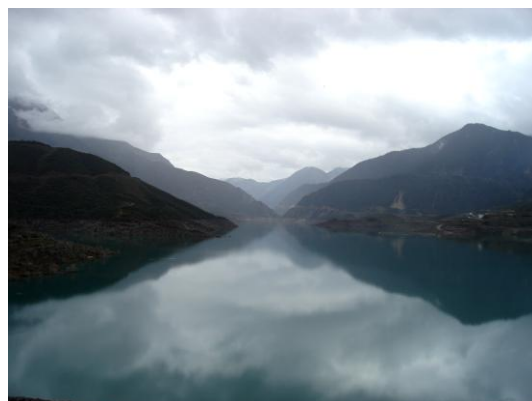
Σήμερα, τα νερά του Εύηνου (Ψίδαρη) ποταμού, έχουν «πιαστεί» σε τεχνητό φράγμα κοντά στο χωριό Άγιος Δημήτριος, σε μικρή απόσταση από την Περίστα.

Το φράγμα έχει ύψος 122 μέτρα, άρχισε να κατασκευάζεται το 1982 και τελείωσε το 2002. Από το φράγμα, τα νερά οδηγούνται στην τεχνητή λίμνη του Μόρνου, για την άρδευση της Αθήνας κυρίως. Η σήραγγα Εύηνου-Μόρνου έχει συνολικά μήκος 29.400 μέτρα και εσωτερική διάμετρο 3,5 μέτρα.

Η τεχνητή λίμνη του Εύηνου (Ευηνολίμνη) έχει δημιουργήσει ένα αλπικό τοπίο, με κατάφυτες παραλίμνιες περιοχές και πολλές δαντελωτές εσοχές λόγω του ορεινού ανάγλυφου. Παρά το «πιάσιμο» των υδάτων του Εύηνου ποταμού στο φράγμα, αυτός εξακολουθεί να έχει πολύ νερό στην διαδρομή του μέχρι την θάλασσα. Γύρω από την Ευηνολίμνη βρίσκονται τα χωριά Αράχωβα, Κλεπά, Άγιος Δημήτριος και Περδικόβρυση. Τα νερά της Ευηνολίμνης έχουν διαβρώσει τα πέριξ πετρώματα των βουνών και στο μέλλον, το γεγονός αυτό μπορεί να έχει απρόβλεπτες γεωλογικές συνέπειες για τα γύρω χωριά (κατολισθήσεις, υποχώρηση εδαφών, κλπ.). Επίσης, η παρουσία της λίμνης μπορεί να επιφέρει αλλαγές στο μικροκλίμα της περιοχής.

Τοπογεωγραφία της λίμνης του Εύηνου (Ευηνολίμνη), της λίμνης του Μόρνου, της πορείας του Εύηνου ανάμεσα στα βουνά και της θέσης της Περιίστας.

Ευηνολίμνη, η τεχνητή λίμνη του Εύηνου ποταμού.

Το όνομα της Περίστας

Σε ό,τι αφορά το όνομα της Περίστας δεν κατορθώθηκε να βρεθεί η ακριβής ετυμολογική προέλευση του τοπωνυμίου. Πιθανότατα το τοπωνύμιο είναι Ελληνικό και αποτελεί σύντμηση της λέξης περίστασης. Με το όνομα Περίστασης άλλωστε, υπάρχουν αρκετά χωριά στον βορειοελλαδικό χώρο. Κατά την άποψη των συντακτών του Ιστορικού Λεξικού της Ακαδημίας Αθηνών, στην Περίστα ενδεχομένως υπήρχε ναός της θεάς Περιστάσεως και το όνομα να συγκόπηκε, όπως λ.χ. στη λέξη χωριάτισσα-χωριάτα, Περίστασης-Περίστα.

Ορισμένοι υποστηρίζουν την εκδοχή, ότι το όνομα είναι σλάβικης προέλευσης, αλλά τέτοιο τοπωνύμιο δεν υπάρχει στις σελίδες κανενός σλαβικού λεξικού και μάλλον αποκλείεται αυτή η άποψη.

Σε έναν χάρτη που τυπώθηκε το 1886 στη Λειψία με τον τίτλο «Ο Άτλας του υπέρ Ανεξαρτησίας ιερού των Ελλήνων Αγώνος», η Περίστα αναφέρεται ως Βερίστα.

Ιστορικά

Σε ανασκαφές που έγιναν το 1955 κοντά στην Περίστα, βρέθηκαν τάφοι, αντικείμενα και νομίσματα που συνηγορούν για την ύπαρξη αρχαίου οικισμού.

Τάφος με σκελετό σε θέση εμβρυϊκή, ο οποίος βρέθηκε πάνω από την πλατεία του χωριού.

Η Περίστα κατακτήθηκε από τους Τούρκους περί το 1423. Τα πρώτα επίσημα έγγραφα που αναφέρονται στην Περίστα χρονολογούνται από το 1454. Το χωριό αναγράφεται σε διοικητικά και φορολογικά έγγραφα των Τούρκων κατακτητών, τα οποία αναφέρουν ότι στην Περίστα (Birista) υπάρχουν 11 νοικοκυριά, 3 ανύπαντροι, 4 χήρες, 72 πρόβατα, 20 χοίροι και ότι η παραγωγή ήταν σιτάρι και κριθάρι. Σε έγγραφα της περιόδου 1550-1600, η Περίστα είχε 31 νοικοκυριά, μηδέν ανύπαντρους, 3 χήρες, 600 πρόβατα και 20 μελίσσια.

Την εποχή της Ενετοκρατίας (1687-1701), είχε τοποθετηθεί Ενετός φρούραρχος-φοροεισπράχτορας στην Περίστα, λόγω της μεγάλης ανάπτυξης της σποροτροφίας (το κλίμα ευνοούσε την καλλιέργεια και ανάπτυξη της μουριάς).

Στην Περίστα είχαν εγκατασταθεί και λίγες οικογένειες από Εβραίους (υπήρξε εβραιομαχαλάς στα βορειοδυτικά του χωριού) προερχόμενες από την

εβραϊκή κοινότητα της Ναυπάκτου, που δημιουργήθηκε τον 12^ο αιώνα. Ασχολήθηκαν με την σηροτροφία και αποχώρησαν από το χωριό στις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Δεν υπάρχουν γραπτά κείμενα που να αποδεικνύουν την παρουσία των Εβραίων στην Περίστα, αλλά μόνο προφορικές αναφορές.

Το έτος 1829, το χωριό είχε 23 οικογένειες, από τις οποίες οι 19 ήταν πατεροφαμίλιες και οι 4 ήταν χήρες (δηλ. χωρίς αρχηγό).

Το έτος 1836 το χωριό είχε 59 οικογένειες με συνολικό αριθμό κατοίκων τους 300.

Μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, στην Περίστα έγινε συνέλευση των Κραβαριτών το έτος 1832, που αποφάσισε να υποστηρίξει την προσωρινή κυβερνητική επιτροπή του Ναυπλίου υπό τον Αυγουστίνο Καποδίστρια (αδελφού του δολοφονηθέντος Ιωάννου, το 1831) και όχι τις απόψεις του Κωλέττη.

Ο πληθυσμός της Περίστας στις διάφορες απογραφές ήταν:

Έτος	1889	1904	1907	1920	1928	1940	1951	1961	1971	1981
Κάτοικοι	626	694	723	652	652	631	391	259	121	149

Σήμερα, οι μόνιμοι κάτοικοι του χωριού (τον χειμώνα) μετρούνται στα δάχτυλα ενός χεριού.

Η Περίστα αναγνωρίστηκε ως κοινότητα το έτος 1912.

Κατά την περίοδο του 2^{ου} Παγκοσμίου πολέμου, η Περίστα αποτέλεσε ισχυρό κέντρο ανταρτών. Πολλοί Περισιτιάνοι εντάχτηκαν στις δυνάμεις του ΕΑΜ-ΕΛΑΣ και του ΕΔΕΣ. Σε γενικές γραμμές, το φρόνημα των κατοίκων είχε αριστερή απόκλιση. Τον Μάρτιο του 1943 η Περίστα βομβαρδίστηκε από ιταλικό αεροπλάνο, ανεπιτυχώς. Τον Ιούλιο του 1943 οι Ιταλοί πάτησαν στο χωριό, πήραν τρόφιμα και έφυγαν. Τον Αύγουστο του 1944 ένας λόχος Γερμανών διήλθε από την Περίστα.

Μετά την απελευθέρωση από τους Γερμανούς κατακτητές, ο εμφύλιος πόλεμος που ακολούθησε δεν άφησε αλώβητους τους κατοίκους του χωριού.

Η γλώσσα

Η γλώσσα την οποία μιλούσαν οι παλαιοί κάτοικοι, που ακόμα και σήμερα χρησιμοποιούν οι γεροντότεροι, είναι η κοινή Ελληνική, αλλά με κάποιους τοπικούς ιδιωματισμούς.

Μετατρέπουν τα βραχέα φωνήεντα σε διφθόγγους, π.χ. ου δρόμους (ο δρόμος).

Αποβάλλουν τα εντός των λέξεων βραχέα φωνήεντα ή και διφθόγγους όταν δεν τονίζονται, πριν από την τονιζόμενη συλλαβή π.χ. π'λί (πουλί), τ'φέκ (τουφέκι), μ'λάρ' (μουλάρι), κ'λούρ' (κουλούρι), έφ'γι (έφυγε).

Αποβάλλουν από την τελευταία συλλαβή των λέξεων τα βραχέα φωνήεντα, αλλά και τα μακρά και τους διφθόγγους που δεν τονίζονται, π.χ. φανάρ' (φανάρι), πουτάμ' (ποτάμι), υφαίν'(ει). Το σύμφωνο που απομένει μετά την αφαίρεση του τελικού φωνήεντος, προφέρεται παχιά και υγρά (li, gh, ch).

Το άτονο ω των λέξεων το λένε ου, π.χ. φεύγου (φεύγω), σουρός (σωρός), χούμα (χώμα).

Πολλά ρήματα παρεφθάρησαν, π.χ. αρχ'νάου (αρχίζω), αϊκώ (ακούω), π'νάου (πεινώ), ψέλνου (ψέλλω).

Τα αριθμητικά επίθετα προφέρονται: τέσσιρα, πέντι, ιφτά, ουχτώ, ινιά, έντικα, δώδικα, δικατρία, είκοσ', πινήντα, ιξήντα, ιβδουμήντα, ουγδόντα, ινηνήντα, ικατό.

Οι αντωνυμίες: ιγώ, ισύ, δ'κός μ', δ'κός σ', ου ιαυτός μ', πγίός (ποιός), τίνους, κάπγιους (κάποιους), καθιμίνια (καθεμία), καμμίνια (κανένας).

Τα επιρρήματα: ιδώ (εδώ), ικεί (εκεί), απάν', κατ', όξου, π'θινά (πουθενά), γλήουρα (γρήγορα), έτσ', αμέσους, ταχιά (αύριο), χτέ, προυχτέ, περσ' (πέρυσι), πουτέ (ποτέ), ύστιρα, άλλ' βουλά (άλλη φορά).

Η γλώσσα αυτή πάντως μιλιέται σε όλη την περιοχή της ορεινής Ναυπακτίας, με βαρύτερη ή ελαφρύτερη προφορά. Όσο πιο απομονωμένη ήταν η περιοχή και όσο λιγότερες και σπανιότερες ήταν οι επαφές με τους κατοίκους των μεγάλων πόλεων, τόσο και η προφορά ήταν πιο βαριά και «αυθεντική».

Οι ασχολίες των κατοίκων

Η ορεινή τοπογεωγραφία της περιοχής με τις απότομες, πετρώδεις και άγονες ορθοπλαγιές, έκανε πολύ σκληρές τις συνθήκες διαβίωσης των ανθρώπων του χωριού. Η πλειονότητα των κατοίκων ασχολιόταν με την κτηνοτροφία και την καλλιέργεια μικρών κήπων και χωραφιών. Η κακουχία, η φτώχεια και η εξαθλίωση απεικονιζόταν στα πρόσωπα και στα σώματα των κατοίκων της ορεινής Ναυπακτίας.

Από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα, κάποιοι λίγοι κάτοικοι των ορεινών και πάμπτωχων χωριών άρχισαν να ζητιανεύουν στις μεγάλες πόλεις, από ανάγκη για επιβίωση. Αυτός ο ανορθόδοξος τρόπος εξοικονόμησης χρημάτων, έκανε τους ορεσίβιους «ζητιάνους» να είναι πονηροί, καχύποπτοι, επικοινωνιακοί, με ευφράδεια λόγου και γρήγορη αντίληψη στα «τεκταινόμενα», πείσμονες, τολμηροί και φιλοπερίεργοι. Για να εξοικονομήσουν τα «προς το ζην», μεταμορφώνονταν σε «σακάτες», σε «τυφλούς» και σε οτιδήποτε μπορούσε να κινητοποιήσει το ανθρώπινο συναίσθημα της λύπησης, του οίκτου, της αλληλεγγύης και της βοήθειας για τον «ανάπηρο», τον «αδύναμο», τον κακομοίρη και τον «άρρωστο».

Ο Ανδρέας Καρκαβίτσας στο βιβλίο του «Ο ζητιάνος» αναφέρεται στους κατοίκους της ορεινής Ναυπακτίας, και τους χαρακτηρίζει σαν τεμπέληδες, αφού χρησιμοποιούσαν την ζητιανιά για να επιβιώσουν και όχι την έντιμη εργασία. Ο Καρκαβίτσας όμως δεν είχε λάβει στα υπ' όψιν τα κίνητρα αυτών των ανθρώπων. Κίνητρα, τα οποία είχαν άμεση σχέση με την ανάγκη για επιβίωση, σε μια εποχή όπου δουλειές δεν υπήρχαν στο κακοτράχαλο έδαφος της ορεινής Ναυπακτίας.

Οι περισσότεροι κάτοικοι των βουνήσιων χωριών ασχολήθηκαν με το πλανόδιο εμπόριο, σαν γυρολόγοι. Το επάγγελμα αυτό πρέπει να έχει τις ρίζες του πριν το 1800. Τα πρώτα ταξίδια των γυρολόγων είχαν σαν προορισμό την πλούσια Βλαχία (περιοχή της σημερινής Ρουμανίας) και διαρκούσαν 2-3 χρόνια. Οι γυρολόγοι από την ορεινή αυτή περιοχή ήταν γνωστοί και ως μπουλιάρηδες (δες παρακάτω για τον επιθετικό προσδιορισμό). Ταξίδευαν με τα πόδια σε όλη

την Ελλάδα, σε ομάδες συνήθως των δύο ατόμων, με τον μπουλιάρη σαν αρχηγό και δάσκαλο και το μπουλιαροπαίδι(όπουλο) σαν βοηθό και μαθητή. Κουβαλούσαν την προς πώλησηπραμάτεια πάνω σε μουλάρι, που ήταν πάντα σκεπασμένη με μουσαμά για να μην σκονίζεται και να μην βρέχεται το «πολύτιμο» εμπόρευμα. Κοιμόντουσαν ό,που έβρισκαν (αποθήκες, στάνες, στάβλους και πολλές φορές στην ύπαιθρο), έτρωγαν λιγοστά κι ό,τι τους προσέφεραν οι κάτοικοι των χωριών από τα οποία περνούσαν. Στην μεγάλη τους πείνα, έκλεβαν και καμιά κότα ή κανένα κατσίκι για να «λιγδώσει» το έντερό τους. Στο εμπορικό αυτό ταξίδι που κρατούσε μήνες, ξόδευαν όσο το δυνατόν λιγότερα χρήματα, ώστε να τους «μείνει» στην τσέπη και κάποιο μικρό ποσό, το οποίο ήταν απαραίτητο για να ζήσει η οικογένεια που τους περίμενε στο χωριό.

Σύντροφος σε κάθε ταξίδι ήταν η περίφημη μαγκούρα, η οποία ήταν από σκληρό ξύλο των δένδρων του χωριού. Η μαγκούρα χρησίμευε για στήριγμα στο περπάτημα μέσα από τα δύσβατα μονοπάτια και τα ποτάμια, αλλά και για την προσωπική τους άμυνα εναντίον των άγριων ζώων που συναντούσαν στο διάβα τους. Η μαγκούρα ήταν συνήθως βαθυχαραγμένη και χιλιογδαρμένη από τις δαγκωματιές των τσοπανόσκυλων και από τα χτυπήματα στα φίδια που έβρισκαν στα απάτητα μονοπάτια που χρησιμοποιούσαν στην πορεία τους. Κάποιοι μπουλιαραίοι σε εκείνη την μαγκούρα έκρυβαν τις λίρες που με κίνδυνο και ιδρώτα μάζευαν μια-μια, υπομένοντας καρτερικά την πείνα και τις κακουχίες του μεγάλου ταξιδιού.

Ξεκινούσαν από το χωριό την άνοιξη και ξαναγύριζαν στο τέλος του φθινοπώρου (του Άη Δημήτρη) για να ξεχειμωνιάσουν στο σπίτι τους. Τον χειμώνα, δίπλα στο τζάκι ή στο καφενείο, διηγόντουσαν τις εμπειρίες από το ταξίδι, συμβούλευαν τους «συνάδελφους» τους για τα «επικίνδυνα» μέρη, για τα καμπίσια χωριά που υπήρχε ο «πλούτος» και για τις μεθόδους που σκαρφίστηκαν ώστε να πείσουν τους χωρικούς πελάτες και να ξεπουλήσουν το εμπόρευμα. Ακουγόντουσαν πολλές ιστορίες, άλλες αληθινές και άλλες υπερβολικές. Το εμπορεύματα τα οποία συνήθως πουλούσαν ήταν είδη προικός (σεντόνια, τραπεζομάντηλα, κεντήματα) και «θαυματουργά» βοτάνια (το πιο συνηθισμένο ήταν το «αρσενικοβότανο»). Η συναλλαγή γινόταν σε «είδος» (αλεύρι, λάδι, κλπ.) και σε χρήμα (συνήθως με δόσεις). Κάθε συναλλαγή γραφόταν στο μπλοκάκι, ένα είδος βιβλίου εσόδων-εξόδων. Την επόμενη χρονιά θα ξαναπερνούσαν από τα ίδια μέρη, ώστε να γίνει η εξόφληση του βερεσέ και να πουλήσουν την καινούργιαπραμάτεια, πάλι με δόσεις. Τα επαγγέλματα αυτά «άνθησαν» στις αρχές του 20^{ου} αιώνα κυρίως και κράτησαν μέχρι την περίοδο του μεσοπολέμου.

Σαν «κοσμογυρισμένοι» γυρολόγοι που ήταν, αφού από ανάγκη επισκεπτόντουσαν πολλά μέρη, άκουγαν τις ιστορίες κάθε τόπου, γνώριζαν τις συνήθειες των ανθρώπων και μάθαιναν τα νέα από κάθε πόλη ή χωριό που περνούσαν. Από ένα ταξίδι τους στην Λακωνία, άκουσαν ότι ντόπιοι κάτοικοι είχαν μεταναστεύσει στην Αμερική και ότι είχαν προκόψει οικονομικά. Με το δέλεαρ του πλούτου, αποφάσισαν να βρουν την τύχη τους στην μακρινή αυτή ήπειρο, αφού το επάγγελμα του γυρολόγου δεν ήταν αποδοτικό, οι δουλειές στο χωριό ήταν λιγοστές και χωρίς δυνατότητες οικονομικής βελτίωσης.

Στην αναζήτηση ενός καλύτερου μέλλοντος, ένα μεγάλο κομμάτι του πληθυσμού στράφηκε στην μετανάστευση προς την Αμερική. Οι πρώτοι Περισιτιάνοι (τρεις τον αριθμό) που πήραν την μεγάλη απόφαση για να μεταναστεύσουν στην άγνωστη Αμερική, έφυγαν από το χωριό το 1890. Το ταξίδι γινόταν με πλοίο και το δρομολόγιο ήταν: Πάτρα, Νεάπολης Ιταλίας, Μασσαλία, Νέα Υόρκη. Στο πλοίο που τους μετέφερε στην πέρα του Ατλαντικού ήπειρο, οι συνθήκες διαβίωσης των επιβατών ήταν άθλιες. Η τροφή ήταν λιγοστή και συνήθως ήταν αυτή που είχαν πάρει μαζί τους ξεκινώντας από το χωριό και φυλαγμένη στο πάνινο δισάκι. Ο ύπνος γινόταν στα βαθιά αμπάρια του καραβιού και ήταν στριμωγμένοι με πολλούς άλλους μετανάστες από την υπόλοιπη Ελλάδα και την Ευρώπη. Όταν έφταναν στην Νέα Υόρκη εξετάζοντουσαν από την υγειονομική υπηρεσία και όσοι ήταν υγιείς έπαιρναν την άδεια εισόδου. Όποιοι βρισκόντουσαν άρρωστοι (κυρίως με φυματίωση) επέστρεφαν πίσω στις πατρίδες τους.

Σαν αμόρφωτοι άνθρωποι που ήταν έκαναν παρακατιανές δουλειές, με πιο συχνή αυτή του ανειδίκευτου εργάτη σε κατασκευαστικά έργα και του λαντζιέρη στα εστιατόρια. Σιγά-σιγά όμως, με την εξυπνάδα και το ανήσυχο πνεύμα που διέθεταν, το ισχυρό κίνητρο για προκοπή και την αποφασιστικότητα στο να «κερδίσουν» την ζωή, άρχισαν να προοδεύουν οικονομικά και να αποκτούν πλέον οι ίδιοι τα δικά τους μαγαζιά. Οι μικρές ατομικές επιχειρήσεις που άνοιγαν ήταν εστιατόρια και ανθοπωλεία, κυρίως. Ως μικροϊδιοκτήτες πλέον, καλούσαν από την Ελλάδα νεότερους συντοπίτες τους και τούς έβαζαν στην δούλεψή τους.

Ο σπόρος που οι πρώτοι μετανάστες έσπειραν στην νέα ήπειρο είχε ως αποτέλεσμα να ακολουθήσουν τον δρόμο της ξενιτιάς και πολλοί άλλοι νέοι του χωριού. Ο μετανάστης έφευγε μόνος του, χωρίς την γυναίκα του και τα παιδιά του. Η φαμίλια παρέμενε στο χωριό και τον περίμενε για να γυρίσει. Η επικοινωνία του μετανάστη με την οικογένεια του ήταν πολύ δύσκολη και γινόταν με τα γράμματα, τα οποία έκαναν κανένα μήνα για να φτάσουν στον αποδέκτη. Το χωριό ήταν γεμάτο γυναίκες με ξενιτεμένους άντρες και παιδιά τα οποία μεγάλωναν οι manádes και οι γιαγιάδες. Οι ξενιτεμένοι έστελναν πίσω στην οικογένεια τα χρήματα (τάλαρα=δολάρια) που κέρδιζαν, ώστε να μεγαλώσουν τα παιδιά και να μην λείπει τίποτα από το νοικοκυριό. Το χωριό άρχισε σταδιακά να «στέκεται» οικονομικά από το συνάλλαγμα που ερχόταν και αυτό φάνηκε από τα παλιά σπίτια που άρχισαν να επισκευάζονται. Ταυτόχρονα, ξεκίνησαν να κατασκευάζονται διάφορα κοινωφελή έργα (σχολείο, εκκλησία, βρύσες, κλπ.) από εράνους μεταξύ των ξενιτεμένων, οι οποίοι αγαπούσαν και ποτέ δεν ξεχνούσαν το χωριό τους, ενώ πάντα νοσταλγούσαν την οριστική επιστροφή στον τόπο τους και στην «ρίζα» που τούς γέννησε.

Ο μετανάστης ξαναγύριζε στο χωριό μετά από πέντε-έξη χρόνια σκληρής δουλειάς στην ξενιτιά. Παρέμενε για λίγους μήνες στο χωριό, ξόδευε τα χρήματα που είχε φέρει μαζί του και στη συνέχεια ξαναγύριζε στην Αμερική. Πολλοί από τους μετανάστες επαναπατρίστηκαν οριστικά, μετά από δέκα ή δεκαπέντε χρόνια σκληρής εργασίας και αφού είχαν φτιάξει ένα «κομπόδεμα» από δολάρια. Γυρνώντας μόνιμα στην Ελλάδα, επένδυσαν τα χρήματά τους σε

δουλειές που είχαν σχέση με το εμπόριο. Πολλοί όμως από τους νεότερους σε ηλικία μετανάστες παρέμεναν για πάντα στην νέα τους πατρίδα, παντρεύτηκαν εκεί (συνήθως γυναίκα από τα δικά τους «χώματα»), δημιούργησαν οικογένειες, πρόκοψαν οικονομικά και σπούδασαν τα παιδιά τους.

Όταν κάποιος «Αμερικάνος» ξαναγύριζε στο χωριό μετά από πολλά χρόνια ξενιτιάς για να ξαναδεί τους δικούς του, για να ξεκουραστεί από την σκληρή δουλειά που αδιάκοπα «πάταγε» στην λάντζα των εστιατορίων, για να διασκεδάσει και να «ξεδώσει» στα πανηγύρια με τον ήχο του κλαρίνου, έπρεπε απαραίτητα να φέρει δώρα σε όλους τους συγγενείς που τον περίμεναν. Τα δώρα ήταν απόδειξη της αγάπης του, αλλά αντανakλούσαν και την προκοπή του.

Επειδή πολλοί μετανάστες κατοικούσαν στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης, οι ντόπιοι χωρικοί τούς αποκαλούσαν «οι Μπρούκληδες».

Οι «Μπρούκληδες» όταν ερχόντουσαν στο χωριό ήταν ντυμένοι στην «τρίχα», με το «παρδαλό» σακάκι, με το αμερικάνικο καπέλο στο κεφάλι και το χρυσό δαχτυλίδι στον παράμεσο ή στον μικρό δάχτυλο.

Η δεύτερη γενιά των μεταναστών στην Αμερική άρχισε να σπουδάζει και να αναπτύσσει αξιόλογη κοινωνική δράση στην νέα τους πατρίδα.

Την μετά τον τελευταίο πόλεμο περίοδο, οι νέοι κάτοικοι μετανάστευσαν στις μεγάλες πόλεις της Ελλάδας (κυρίως στην Αθήνα, στην Πάτρα, στο Αγρίνιο) και ασχολήθηκαν με το εμπόριο ειδών προικός και την αργυροχρυσοχοΐα. Το εμπόριο ήταν ανέκαθεν στο αίμα των Περισιτιάνων και οι περισσότεροι πρόκοψαν. Την δεκαετία του 1960 το χρήμα άρχισε να «φαίνεται» στο χωριό.

Από την γενιά των Περισιτιάνων που είχαν γεννηθεί λίγο πριν, ή λίγο μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο, ελάχιστοι ακολούθησαν τον δρόμο της επιστήμης. Οι σπουδές την περίοδο εκείνη απαιτούσαν χρήμα και αυτό δεν υπήρχε στα φτωχικά νοικοκυριά. Μετρημένοι στα δάχτυλα ήταν οι Περισιτιάνοι που πήγαν σε πανεπιστήμιο.

Το αγώγι

Μέχρι να έρθει το αυτοκίνητο στο χωριό, οι Περισιτιάνοι κουβαλούσαν τις προμήθειές τους από το Θέρμο και την Ναύπακτο με τους αγωγιάτες. Οι αγωγιάτες είχαν τα μουλάρια τους (ένα ή δύο), που τα φόρτωναν με τα εμπορεύματα. Τα εμπορεύματα τα έδεναν στο μουλάρι με τριχιές (χοντρά σχοινιά) και τα σκέπαζαν με μουσαμά για να τα προστατεύουν από την βροχή. Για να κάνουν το αγώγι, ποδαρόδρομο ξεκινούσαν νύχτα από την Περίστα, με φώς το φεγγάρι ή τα φανάρια λαδιού, χειμώνα και καλοκαίρι. Όταν ξημέρωνε έφταναν στην πόλη, έκαναν τις αγορές-παραγγελίες και ξανά πίσω για το χωριό. Η παρέα τους στο μονότονο δρομολόγιο ήταν ο ήχος από τις οπλές των ζώων και από τα κρεμασμένα στο λαιμό τους κύπρια (καμπανάκια). Την διαδρομή από το χωριό μέχρι το Θέρμο την έκαναν σε 5 ώρες περίπου, ενώ μέχρι την Ναύπακτο (Έπαχτο) χρειαζόντουσαν 10 ώρες. Ολονύχτια πορεία περνώντας μέσα από στενά μονοπάτια, βουνοκορφές, γκρεμούς και ορμητικούς χείμαρρους. Η βροχή, τα χιόνια και το λιοπύρι δεν σταματούσαν το αγώγι, πριν αυτό φτάσει

στον προορισμό του. Με την παράδοση του εμπορεύματος γινόταν και η πληρωμή για το αγώγι.

Οι αγωγιάτες διηγούντουσαν πολλές ιστορίες με «ξωτικά», τα οποία «συναντούσαν» στις ολονύκτιες πορείες τους. Ο φόβος της νύκτας στα κακοτράχαλα μονοπάτια, η φαντασία και η αμορφωσιά, έκαναν τους αγωγιάτες να «βλέπουν» στα σκοτάδια φωτισμένα πρόσωπα, γέροντες με γενειάδα, περίεργα ζώα, κλπ. Τα λεγόμενά τους θέριευαν την φαντασία των αγνών κατοίκων του χωριού και αποτελούσαν θέμα προς συζήτηση μεταξύ των.

Ο δρόμος

Το αυτοκίνητο στην Περίστα έφτασε από το Θέρμο (Κεφαλόβρυσο) της επαρχίας Τριχωνίδας, τον Αύγουστο του 1960. Ο δρόμος των 30 χλμ. που περνούσε μέσα από τα βραχώδη βουνά, φτιάχτηκε μετά από πρωτοβουλία και σχεδόν αποκλειστική οικονομική ενίσχυση των Περιστιάνων της Αμερικής. Η συνολική βοήθεια έφτασε το ποσόν των 30000 δολαρίων. Σε μικρότερο βαθμό συνέβαλλαν οικονομικά και οι έρανοι από τους Περιστιάνους της εσωτερικής διασποράς καθώς και από τους κατοίκους των ενδιάμεσων χωριών Διασελάκι και Πέρκος.

Ο ελικοειδής χωματόδρομος ήταν στενός, ανηφορικός, σπαρμένος με πέτρες που οι «μύτες» ξεπρόβαλλαν στο οδόστρωμα και βαθιές λακκούβες υπήρχαν παντού από τα νεροφαγώματα των βροχών, ενώ στην άκρη του δρόμου έχασκε ο βαθύς γκρεμός. Σε πολλά σημεία ο δρόμος ήταν τόσο στενός, που δύο αυτοκίνητα δεν χωρούσαν να περάσουν. Τον δρόμο τον στήριζαν και τον ενίσχυαν με πέτρινες μάντρες (δέματα) προς την μεριά του γκρεμού, ώστε η βροχή να μην παρασέρνει τα χώματα. Τρεχούμενα νερά από πηγές διέσχιζαν τον δρόμο και η λάσπη σκέπαζε τις ρόδες του αυτοκινήτου.

Ο χωματόδρομος Θέρμος-Πέρκος-Περίστα.

Πολλές φορές ο δρόμος «κοβόταν» από τα πολλά νερά και η συγκοινωνία από το Θέρμο σταματούσε. Άλλες φορές έπεφτε «κώμα», δηλ. χώματα από κατολίσθηση μετά από έντονη βροχόπτωση και ο δρόμος πάλι κοβόταν. Η μπουλντόζα ήταν απαραίτητη για την συντήρηση του δρόμου. Απομάκρυνε τα χώματα και τις πέτρες που είχαν κατρακυλήσει στο οδόστρωμα κατά την διάρκεια του χειμώνα.

Το μόνιμο και αγωνιώδες ερώτημα των κατοίκων του χωριού αφορούσε στην κατάσταση του δρόμου. Ο δρόμος ήταν μια σιγουριά για τους ντόπιους γιατί τους έφερνε σε επικοινωνία με τα άλλα κεφαλοχώρια, την μεγάλη πόλη και τον «πολιτισμό».

«Κόπηκε!!! Πού κόπηκε; Πέρασε η μπουλντόζα;»

«Τον φτιάξανε!!! Πέρασε η μπουλντόζα κι έβγαλε τα χώματα και τις πέτρες». Αυτό ήταν το καλύτερο μαντάτο για τους κατοίκους του χωριού.

Ο «δρόμος» ήταν το κυρίαρχο θέμα που συζητιόταν στα καφενεία του χωριού και στις παρέες των Περισιτιάνων που κατοικούσαν στις μεγάλες πόλεις.

Ο «δρόμος» ήταν το καμάρι των Περισιτιάνων, αφού οι ίδιοι τον είχαν κατασκευάσει, χωρίς καμιά βοήθεια από το Ελληνικό κράτος.

Όταν κατασκευαζόταν ο σημερινός αμαξιτός δρόμος και για την διέλευση του Εύηνου ποταμού στην θέση Βαλτσόρεμα, χρησιμοποιήθηκε μια μεταλλική γέφυρα του στρατού (υπάρχει ακόμη, αλλά δεν είναι πλέον σε χρήση). Σήμερα, η παλιά γέφυρα έχει αντικατασταθεί με μια καινούργια από μπετόν.

Μετά από το Βαλτσόρεμα και ανηφορίζοντας στην χαράδρα του Εύηνου ποταμού με κατεύθυνση προς το Διασελάκι (Σέλψα), ο δρόμος αυτός συνδέεται και με τον Πλάτανο. Ο δρόμος Θέρμο-Πλάτανος-Περίστα είναι ασφαλτοστρωμένος. Ο δρόμος που οδηγεί στην Περίστα και περνώντας από το Διασελάκι και Πέρκο είναι ακόμη χωμάτινος και έχει απότομους γκρεμούς που καταλήγουν στο ποτάμι.

Στο Βαλτσόρεμα έγινε το 1943 μια μάχη μεταξύ των Γερμανών και των ανταρτών του ΕΛΑΣ. Οι Γερμανοί είχαν έλθει από το Θέρμο και κατευθυνόντουσαν για τα χωριά της ορεινής Ναυπακτίας, με σκοπό τα αντίποινα (κάψιμο χωριών). Οι αντάρτες τούς εμπόδισαν σε αυτό το στενό γεωγραφικό σημείο και τούς ανάγκασαν να υποχωρήσουν προς το Θέρμο.

Θέση Βαλτσόρεμα.

Η χαράδρα που περνά ο Εύηνος (Φίδαρης) ποταμός είναι πολύ στενή στην θέση αυτή. Στις φωτογραφίες φαίνεται η παλιά μεταλλική γέφυρα με το ξύλινο οδόστρωμα που περνούσε τον Εύηνο ποταμό.

Φαίνεται και ο παλαιός αμαξιτός δρόμος που οδηγούσε στην γέφυρα και που σήμερα είναι χορταριασμένος.

Σήμερα, ο δρόμος από το Θέρμο προς την Περίστα χρησιμοποιείται όλο και λιγότερο από τους Περισιτιάνους, γιατί οι Αθηναίοι επισκέπτες προτιμούν τον δρόμο από την Ναύπακτο. Τον δρόμο από το Θέρμο τον προτιμούν όσοι έρχονται από το Αγρίνιο και το Μεσολόγγι.

Θέση Βαλτσόρεμα.

Η παλιά γέφυρα (αριστερή φωτογραφία).

Η νέα γέφυρα από μπετόν και η παλιά στο βάθος (δεξιά φωτογραφία).

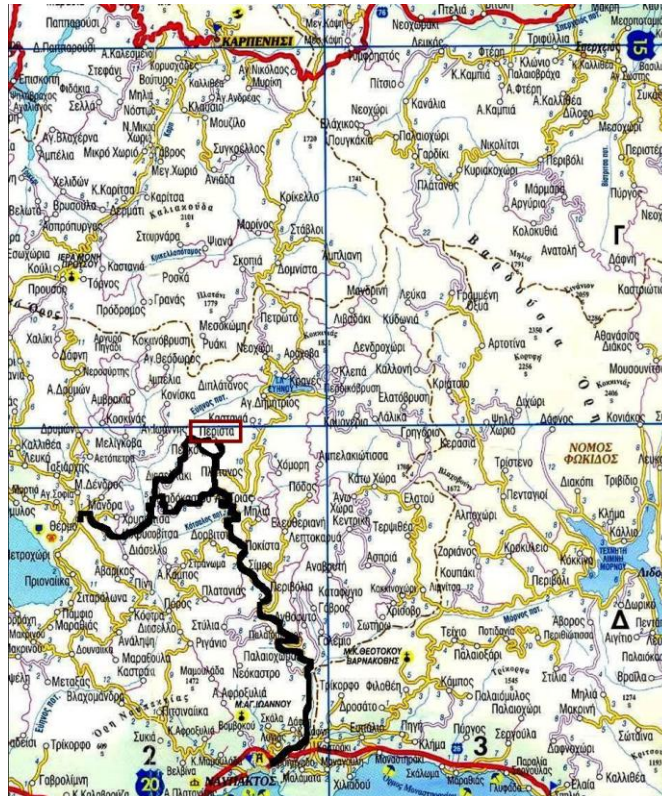
Κάτω από την γέφυρα, τα νερά του ποταμού είναι καταπράσινα.

Την δεκαετία του 1970, η Περίστα συνδέθηκε οδικά και με την Ναύπακτο, μέσω του Πλάτανου.

Αυτή η οδική σύνδεση έχει μια πικρή ιστορία. Ο Πλάτανος συνδέθηκε με την Ναύπακτο το 1952. Αμέσως μετά, οι κάτοικοι της Περίστας και του Πέρκου αποφάσισαν την διάνοιξη δρόμου που θα συνέδεε τα χωριά τους με τον Πλάτανο και στη συνέχεια με την Ναύπακτο. Η απόφασή τους πάρθηκε με την σύμφωνη γνώμη των Πλατανιωτών, γιατί ο δρόμος θα περνούσε μέσα από Πλατανιώτικα εδάφη και χωράφια. Οι κάτοικοι της Περίστας και του Πέρκου με προσωπική εργασία κατασκεύασαν τον δρόμο μέχρι την Αγιά Σωτήρα, που βρίσκεται στον αυχένα των βουνών Ξεροβούνι-Ψώριαρης-Αλωνάκι και συνδέει τα τρία αυτά χωριά. Στην συνέχεια, οι κάτοικοι των δύο χωριών έφτιαξαν από κοινού τον υπόλοιπο δρόμο, που έφτασε λίγο έξω από τον Πλάτανο. Στο μέρος αυτό, οι Πλατανιώτες υπαναχώρησαν στην αρχική τους άδεια διάνοιξης και διέλευσης του δρόμου και εμπόδισαν την συνέχισή του προς το χωριό τους, φτιάχνοντας ένα ανθρώπινο τείχος. Μπροστά σε αυτή την άρνηση των Πλατανιωτών, οι εργάτες αναγκάστηκαν να σταματήσουν το έργο για να αποφύγουν μια ανεπιθύμητη συμπλοκή. Οι Περισιτιάνοι και οι Περκιώτες κατέφυγαν στα δικαστήρια, τα οποία δίκαιψαν τους Πλατανιώτες. Για τον λόγο αυτό, οι κάτοικοι της Περίστας και του Πέρκου αποφάσισαν την διάνοιξη του δρόμου προς το Θέρμο, με δικά τους έξοδα και προσωπική εργασία, όπως και έγινε τελικά. Η Περίστα συνδέθηκε με τον Πλάτανο αργότερα, στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

Η απόσταση Ναύπακτος-Περίστα είναι 60 χλμ. και το δρομολόγιο περνά από τα παρακάτω χωριά: Κάτω Δάφνη-Παλαιόπυργος(περιφερικά)-Περιβόλια-Σίμος-Ποκίστα-Πλάτανος-Περίστα.

Ο ίδιος τύπος λεωφορείου έκανε και αυτή την διαδρομή, με ώρα αναχώρησης από την Ναύπακτο στις μία το μεσημέρι και από την Περίστα στις τέσσερις το πρωί. Πέντε ώρες και βάλε ήταν η διάρκεια του ταξιδιού από την Ναύπακτο μέχρι την Περίστα και μισή ώρα λιγότερο το κατέβασμα από την Περίστα για την Ναύπακτο.

Η Περίστα συνδέεται οδικά με το Θέρμο και την Ναύπακτο.

Η διαδρομή περνά ανάμεσα από κατάφυτες βουνοκορφές με πλατάνια που σκεπάζουν τον δρόμο και πέτρινες πηγές που αναβλύζουν κρύο νερό όλο τον χρόνο. Μετά την Ποκίστα και πηγαίνοντας προς τον Πλάτανο, ο δρόμος κατηφορίζει σε μια ρεματιά που περνά ο Κότσαλος, ένας παραπόταμος του Εύηνου. Στο σημείο αυτό υπάρχει ένα παλιό και στενό γεφύρι, που σήμερα δεν χρησιμοποιείται. Ο δρόμος περνά από μια καινούργια γέφυρα που έχει κατασκευαστεί δίπλα από την παλιά.

Το παλαιό γεφύρι στον Κότσαλο ποταμό.
Ο δρόμος μετά από εκεί ανηφορίζει για τον Πλάτανο.

Σήμερα, ο δρόμος είναι ασφαλτοστρωμένος και ο χρόνος της διαδρομής είναι περίπου δύο ώρες. Τον χειμώνα η διέλευση χρειάζεται προσοχή, γιατί υπάρχουν πέτρες που έχουν ξεκολλήσει από τις γύρω βουνοπλαγιές και έχουν πέσει στο οδόστρωμα. Σε μερικά σημεία το οδόστρωμα έχει «πέσει», η άσφαλτος έχει υποχωρήσει από τα τρεχούμενα νερά και ο δρόμος έχει στενέψει.

Ο δρόμος Ναυπάκτου-Πλατάνου συνεχίζει μετά τον Πλάτανο και συνδέει και τα υπόλοιπα χωριά που βρίσκονται γύρω από την Ευηνολίμνη, όπως είναι η

Χόμορη, η Καστανιά, ο Άγιος Δημήτριος, η Περδικόβρυση, η Κλεπά και η Αράχωβα.

Η συνέχεια του δρόμου οδηγεί στο Καρπενήσι και στην Λαμία (οδικός άξονας Λαμίας-Καρπενησίου). Η διαδρομή περνά μέσα από βουνά και το μάτι «χορταίνει» πράσινο.

Οι δύο αυτοί δρόμοι, από το Θέρμο και την Ναύπακτο, προσεγγίζουν την Περίστα από τα νότιο-ανατολικά.

Ο δρόμος από το Θέρμο-Πέρκος μπαίνει στην Περίστα από τον πέρα μαχαλά (εξωκκλήσι των Αγίων Αποστόλων), διαπερνά όλο το χωριό (κεντρικός δρόμος) και καταλήγει στην πλατεία.

Ο δρόμος από την Ναύπακτο-Πλάτανος μπαίνει στην Περίστα από τον πάνω-πέρα μαχαλά και κατηφορίζει και αυτός προς την πλατεία του χωριού.

Οι δυο οδικοί άξονες που διασχίζουν το χωριό είναι τσιμεντοστρωμένοι από το 1980 και έχουν μήκος περίπου 8 χλμ.

Μετά την πλατεία, ο δρόμος συνεχίζει προς το χωριό Άγιος Δημήτριος και τα υπόλοιπα χωριά της Ευηνολίμνης. Ο δρόμος είναι χωμάτινος και ημιτελής. Λίγο έξω από την Περίστα, υπάρχει μια παράκαμψη (χωματόδρομος) που οδηγεί στο βορινό άκρο του πάνω μαχαλά και προς το εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία.

Ο δρόμος Θέρμο-Πέρκος μπαίνει στην Περίστα από τον πέρα μαχαλά (εκκλησία Άγιοι Απόστολοι) και ο δρόμος από την Ναύπακτο-Πλάτανος μπαίνει από τον πάνω μαχαλά.

Ο δρόμος μετά την Περίστα συνεχίζει περιμετρικά του Ξεροβουνιού και πηγαίνει στον Άγιο Δημήτριο και στα υπόλοιπα χωριά της Ευηνολίμνης.

Ο δρόμος αυτός είναι ημιτελής και σήμερα είναι βατός μόνο για αυτοκίνητα ειδικού τύπου.

Οι δυο οδικοί άξονες που διασχίζουν το χωριό και καταλήγουν στην πλατεία.

Και οι δύο δρόμοι είναι τσιμεντοστρωμένοι με έξοδα των Περιστιάνων.

Ο καρνάβαλος

Το λεωφορείο της γραμμής, οι κάτοικοι το ονόμαζαν «καρνάβαλο». Πιθανά πήρε αυτό το όνομα γιατί ήταν στολισμένο με κάθε είδους κορδέλες και πολύχρωμα μπιχλιμπίδια, που κρεμόντουσαν περιμετρικά στο παράθυρο του οδηγού.

Το 16θέσιο λεωφορείο έκανε την διαδρομή Θέρμος-Περίστα μέρα παρά μέρα και η διάρκεια του ταξιδιού ήταν τρεις ώρες περίπου.

Ο «καρνάβαλος» μετέφερε, εκτός από τους επιβάτες και τα εμπορεύματα για τα χωριά. Το δρομολόγιο από το Θέρμο ξεκινούσε στις μία το μεσημέρι και ακολουθούσε την διαδρομή προς Κάτω Χρυσοβίτσα-Διασελάκι (Σέλψα)-Πέρκος-Περίστα. Η αναχώρηση από την Περίστα γινόταν την επομένη, στις πέντε το πρωί.

Ο «καρνάβαλος» που έκανε την διαδρομή Θέρμο- Κάτω Χρυσοβίτσα- Διασελάκι (Σέλψα)- Πέρκος-Περίστα.

Στην Περίστα γινόταν η διανυκτέρευση και το επόμενο πρωινό γινόταν η αναχώρηση.

Όταν κατασκευάστηκε ο δρόμος Ναύπακτος-Πλάτανος-Περίστα, ο ίδιος τύπος λεωφορείου έκανε κι αυτό το δρομολόγιο.

Η διαδρομή γινόταν σε πέντε ώρες περίπου και περνούσε από όλα τα χωριά, με στάσεις για να ξεφορτωθούν τα εμπορεύματα και να αποβιβαστούν οι επιβάτες. Μία απαραίτητη στάση γινόταν στο χωριό Ποκίστα, τόπος γέννησης του οδηγού. Ξεκούραση, όσο για να πιείς μια πορτοκαλάδα, ή κανένα καφέ στα γρήγορα. Η επόμενη στάση γινόταν στον Πλάτανο, για να ξεμουδιάσουν τα πόδια και να ισιώσει η μέση.

Τους καλοκαιρινούς μήνες, το δρομολόγιο γινόταν κάθε μέρα.

Παρακάτω θα περιγράψω την εμπειρία μου-περιπέτεια θα έλεγα- από ένα ταξίδι με τον «καρνάβαλο», που έγινε στις αρχές της δεκαετίας του 1970.

«Τον Ιούλιο πήγαμε οικογενειακά στην Περίστα, στο χωριό του πατέρα μου. Από την Αθήνα στην Περίστα λοιπόν, στην αρχή με το ΚΤΕΛ μέχρι την Ναύπακτο και στη συνέχεια μέσα στο καταμεσήμερο, με τον «καρνάβαλο» μέχρι το χωριό.

Ο «καρνάβαλος» ήταν ένα μικρό λεωφορείο, δεκαέξι θέσεων περίπου, που είχε και καρεκλάκια ανάμεσα για τους υπεράριθμους. Ο «καρνάβαλος» κουβαλούσε τα πάντα. Ανθρώπους-επιβάτες, εμπορεύματα σε χάρτινα κιβώτια, παγοκολόνες τυλιγμένες σε λινάτσα, λαχανικά σε ξύλινα καφάσια, πεπόνια και καρπούζια, κρέατα, ψωμιά σε υφασμάτινα σακιά, εφημερίδες πρωινές δεμένες με σπάγκο, σταφύλια και σύκα, καμιά

κότα κι ό,τι άλλο μπορούσε κανείς να φανταστεί. Κουβαλούσε από τον Έπακτο (Ναύπακτο), ό,τι παραγγελίες είχαν κάνει οι έμποροι και οι κάτοικοι των χωριών από τα οποία περνούσε το δρομολόγιο.

Καθημερινό δρομολόγιο, άπαξ ημερησίως, το μεσημέρι. Οδηγός ήταν ένας άνδρας θηριώδης με παχύ μουστάκι, κιτρινισμένο απ' τ' άφιλτρα βαριά τσιγάρα Αγρινίου, που μόνιμα κρεμόντουσαν στα χοντρά του χείλη. Απέπνεε μια οσμή από ξινισμένο ιδρώτα και οινόπνευμα, ανακατεμένα με νικοτίνη.

Υπήρχε κι ο βοηθός τού οδηγού, που ήταν για όλες τις παρακατιανές δουλειές. Το νεαρό χωριατόπαιδο, σαν μαϊμού σκαρφάλωνε στον «ουρανό» του λεωφορείου κι ανεβοκατέβαζε τις σκεπασμένες με караβόπανο βαλίτσες των επιβατών. Στην διαδρομή, κατέβαινε κάθε τόσο από τον «καρνάβαλο» και έσπρωχνε, στην βαθιά χαράδρα, τις μεγάλες κοτρόνες που είχαν κυλίσει στον δρόμο, ώστε να μπορεί να περάσει το λεωφορείο.

Χωματόδρομος, λακκούβες, πέτρες, σκόνη, ζέστη, στροφές και τσούκου-τσούκου ο «καρνάβαλος» αγκομαχώντας, γραπωνόταν στα κακοτράχαλα βουνά. Ένας δρομέας μεγάλων αποστάσεων θα πήγαινε πιο γρήγορα.

Ο ιδρώτας έτρεχε αλμυρό ποτάμι κι ο καυτός καλοκαιρινός ήλιος με πλευροκοπούσε σε κάθε στροφή, κουρτινάκια στα παράθυρα δεν υπήρχαν και τα θολά, από την απλυσιά, τζάμια ήταν κατεβασμένα μέχρι την μέση. Σκόνη παντού, που έμπαινε ασταμάτητα από τα μισάνοιχτα παραθύρια σε κάθε ανηφορική στροφή. Η σπονδυλική στήλη ταρακουνιόταν, τα πόδια ήταν μαζεμένα, τα γόνατα τριβόντουσαν στο μπροστινό κάθισμα, το κεφάλι αναπηδούσε δεξιά-αριστερά και πάνω-κάτω, τα κουρασμένα βλέφαρα μάτια προσαθούσαν να κλείσουν, οι εφημερίδες-βεντάλιες πέρα-δώθε να κάνουν λίγο αέρα, η μηχανή μούγκριζε σαν πεινασμένο και αγριεμένο θηρίο, μυρωδιά από καυσαέριο και πετρέλαιο ανακατεμένα. Ο βοηθός μοίραζε χάρτινες σακούλες για το ενδεχόμενο του εμετού... πολλές οι στροφές, αναθεμάτες!

Όμως, η «μουσική» με το κλαρίνο στη διαπασών, για τη διασκέδαση των μισοκοιμισμένων επιβατών και για να περνά «ευχάριστα» ο χρόνος. Κλαρίνο με πολλά παράσιτα από το παλιό και τλαιπωρημένο κασετόφωνο. Αλλά, αυτό το εργαλείο διέθετε ο «καρνάβαλος» για να ξεχνιούνται, να απασχολούνται και να μην διαμαρτύρονται οι επιβάτες στην διαδρομή. Τσάμικα και καλαματιανά, που ήταν ηχογραφημένα στα καλοκαιρινά πανηγύρια. Ακούσματα από κλαρίνο, για να αρχίζει να μπαίνει ο επιβάτης στο «κλίμα» της ορεινής Ναυπακτίας. Αφόρητο βουητό στ' αφτιά, που σου «έσπαγε» το κεφάλι. Ο μόνος που την καταέβρισκε με τα τραγούδια, ήταν... ο οδηγός.

Η διάρκεια του ταξιδιού ήταν πέντε ώρες και βάλε, για τα εξήντα χιλιόμετρα τού ανηφορικού χωματόδρομου. Όταν, επιτέλους, έφτανε ο «καρνάβαλος» στην πλατεία του χωριού, αισθανόσουν μια ανακούφιση για το τέλος του «μαρτυρίου» και μια εξάντληση σαν του διψασμένου οδοιπόρου μέσα στον καλοκαιρινό λίβα. Ευτυχώς, που το μεγάλο πλατάνι έριχνε την παχιά δροσιά του στους τλαιπωρημένους επιβάτες... Η πλατεία του χωριού ήταν γεμάτη από ηλικιωμένους συνταξιούχους, που με περιέργεια έβλεπαν το ποιοί συγχωριανοί κατέβαιναν από τον «καρνάβαλο», για να περάσουν τις καλοκαιρινές διακοπές τους στην Περίστα.

Η τλαιπωρία δεν είχε όμως ακόμη τελειωμό για μένα, διότι υπήρχε και η συνέχεια...

Ο ποδαρόδρομος στο ανηφορικό καλντερίμι για το σπίτι που βρίσκεται στον πάνω μαχαλά, κουβαλώντας τις βαλίτσες στα χέρια. Τα πόδια λύγιζαν, τα πνευμόνια αγκομαχούσαν, ο ιδρώτας «έπλενε» με αλάτι το μέτωπο, μούσκεμα το μπλουζάκι στο στήθος και στις μασχάλες... Σαν παιδί της πόλης, ήμουν ασυνήθιστος κι αγύμναστος σε τέτοιες «σκληρές» συνθήκες. Κατά τ' άλλα, ... διακοπές να μου πετύχουν!

Όταν φτάναμε στο σπίτι, η μάνα μου σκούπιζε το πάτωμα από τα ζώδια που βρισκόντουσαν σκοτωμένα όλο τον χειμώνα και σφουγγάριζε από άκρη σε άκρη. Αφού γινόταν μία πρόχειρη τακτοποίηση ώστε να μπορέσουμε να μείνουμε με «ασφάλεια», στη συνέχεια ζέσταινε νερό στο μεγάλο τσουκάλι, για να πλυθούμε και να φύγει η σκόνη που είχε ποτίσει τα ρούχα και τα μαλλιά μας. Θερμοσίφωνο εκείνη την εποχή δεν υπήρχε, αφού το ρεύμα δεν είχε ακόμη φτάσει στο χωριό. Λάσπη καφετιά τ' απόνερα από το μπάνιο στην αυλή κυλούσαν στον από κάτω κήπο. Ξαγητό πρόχειρο στη συνέχεια (η γιαγιά μου η Σπυριδούλα που μόνιμα έμενε στο χωριό είχε πεθάνει) και κατευθείαν για ύπνο στο σιδερένιο κρεβάτι με τον παλιό σομιέ να τρίζει. Ύπνος βαθύς μέχρι τ' άλλο πρωί, που σηκωνόμουν με τα μέλη μου πιασμένα από την υποχρεωτική «γυμναστική» της προηγούμενης μέρας.

Πολλές φορές είχα πει με αγανάκτηση και είχα υποσχεθεί στον εαυτό μου, ότι αυτή θα ήταν η τελευταία φορά που θα επισκεπτόμουν την Περίστα!

Δεν ξαναπάω στο χωριό!!!

Ευτυχώς, που... δεν κράτησα τον λόγο μου!

Τα σπίτια

Η Περίστα έχει 200 σπίτια περίπου και είναι όλα πέτρινα, με χοντρούς τοίχους για προστασία από το κρύο και τη ζέστη. Τα σπίτια που χτίστηκαν πριν από το 1900 έχουν σαν βασικό αρχιτεκτονικό γνώρισμα τα μικρά παράθυρα και τη χαμηλή πόρτα, ενώ τα περισσότερα είναι μονόχωρα και χωρίς ταβάνι. Η στέγη είναι από μεγάλες και λεπτές πλάκες. Η κεντρική πόρτα προστατεύεται από την βροχή με τσίγκινο στέγαστρο.

Παλιό σπίτι του χωριού, κτισμένο πριν το 1900.

Μικρά παράθυρα, στέγη από πλάκες και ο τσίγκος στην εξώπορτα.

Τα σπίτια τα οποία χτίστηκαν κατοπινά έχουν μεγαλύτερα παραθύρια και πόρτες, έχουν ταβάνι, αποτελούνται από τρία δωμάτια συνήθως και η στέγη είναι από κεραμίδια. Κάποια σπίτια έχουν και μπαλκόνι, το χαγιάτι, που είναι σκεπασμένο με τσίγκινη στέγη. Ο θόρυβος της βροχής στον τσίγκο και στα κεραμίδια δημιουργεί μια ανεπανάληπτη ηχητική σύνθεση με πολυποίκιλους τόνους, ανάλογα με την ορμή της βρόχινης σταγόνας και το υλικό πάνω στο οποίο προσπίπτει. Ήχοι που δημιουργεί η φύση και που χαρακτηρίζουν την εποχή του φθινοπώρου, με τα πρώτα δυνατά πρωτοβρόχια. Σε κάθε σπίτι υπάρχει το κατώι, όπου γίνεται η αποθήκευση των τροφίμων και των κρασιών. Τα λουκάνικα, που κάθε νοικοκυρά φτιάχνει, είναι κρεμασμένα στο κατώι. Υπάρχει και ένας βοηθητικός χώρος, που χρησιμεύει ως στάβλος για το «ζωντανό» της οικογένειας. Το ζωντανό ήταν μουλάρι, κατσίκα (μαρτίνα), ή προβατίνα. Το κοτέτσι είναι συνήθως στην αυλή. Στην αυλή υπάρχει και ο φούρνος του σπιτιού. Το αποχωρητήριο βρίσκεται έξω από το κυρίως σπίτι, στην άκρη της αυλής. Οι αυλές των σπιτιών είναι μικρές, διότι η Περίστα είναι πυκνοδομημένη, λόγω της κλίσης του εδάφους. Στην πλειονότητα, τα σπίτια είναι κολλημένα το ένα δίπλα στο άλλο και τα χωρίζει ένας στενός διάδρομος.

Σήμερα, τα περισσότερα σπίτια είναι επιδιορθωμένα και καλοδιατηρημένα. Κάποια έχουν ξαναχτιστεί από την αρχή και με όλες τις σύγχρονες τεχνικές προδιαγραφές, διατηρώντας όμως το αρχιτεκτονικό γνώρισμα του χωριού.

Οι μαχαλάδες του χωριού

Η Περίστα έχει τέσσερις «συνοικίες», ή μαχαλάδες.

Στην είσοδο τού χωριού (νοτιοανατολικά) είναι ο πέρα μαχαλάς, στο μέσον τού χωριού είναι η μεσαριά, ο κάτω μαχαλάς είναι προς την μεριά του Κάκκαβου και ο πάνω μαχαλάς βρίσκεται προς την μεριά του Ξεροβουνιού, στα βορινά.

Το έδαφος στον κάτω και στον πέρα μαχαλά έχει μικρότερη κλίση και τα σοκάκια είναι πιο βατά. Η υψομετρική διαφορά των σπιτιών είναι μικρότερη και η μεταφορά των εμπορευμάτων είναι εύκολη, αφού ο αμαξωτός δρόμος περνά κοντά στις αυλές.

Στον πάνω μαχαλά η κλίση είναι μεγαλύτερη και η προσέγγιση των κατοίκων στα σπίτια είναι κουραστική, διότι η ανηφόρα είναι μεγάλη. Η μεταφορά των αγαθών είναι ακόμη πιο δύσκολη, διότι ο κεντρικός δρόμος είναι στο κάτω μέρος του χωριού. Τα οικοδομικά υλικά μεταφέρονται στα χέρια, ή με ζώα και αυτό αυξάνει κατά πολύ το κόστος συντήρησης ή κατασκευής των σπιτιών στον πάνω μαχαλά. Η θέα όμως της γύρω περιοχής με τα ψηλά βουνά είναι καλύτερη και απεριόριστη.

Η οικονομική ζωή του χωριού βρισκόταν στην πλατεία και στο κάτω από τον κεντρικό δρόμο κομμάτι της μεσαριάς. Τα λιγοστά εμπορικά στην μεσαριά έχουν κλείσει από την δεκαετία του 1970.

Σήμερα, στην πλατεία του χωριού λειτουργούν μια παραδοσιακή ταβέρνα και ένα παλιό καφενείο.

Οι μαχαλάδες του χωριού.

Η παλιά αγορά στην μεσαριά, κάτω από τον κεντρικό δρόμο του χωριού.
Τα μαγαζιά σήμερα είναι όλα κλειστά. Το σοκάκι είναι τώρα πλακόστρωτο.

Πλακόστρωτα σοκάκια στον πάνω μαχαλά.
Στην δεξιά φωτογραφία φαίνεται το εικονοστάσι του μοναχού Δανιήλ.

Σοκάκι στον πάνω μαχαλά και πατροπαράδοτο παλιό σπίτι με την ξύλινη εξώπορτα.

Πλακόστρωτα σοκάκια στην μεσαριά.

**Αριστερά. Βρύση στην μεσαριά (κάτω από τον κεντρικό δρόμο) που κατασκευάστηκε το 1900 και βρίσκεται κοντά στην παλιά αγορά.
Δεξιά. Τρεχούμενα νερά στην μεσαριά.**

Πλακόστρωση του δρόμου από την πλατεία μέχρι τον Άγιο Αθανάσιο.

Οι ζαγάδες

Το έδαφος της Περίστας είναι επικλινές (περίπου 30-40 μοίρες) και για να συγκρατείται το χώμα και να μην παρασύρεται από τις πολλές φθινοπωρινές και χειμωνιάτικες βροχές, οι κάτοικοι αναγκάστηκαν να χτίσουν πέτρινα πεζούλια και μάντρες. Οι μάντρες συγκρατούν το χώμα και δημιουργούν μικρές επίπεδες επιφάνειες, που οι κάτοικοι αποκαλούν «ζαγάδες» ή «πεζούλες». Σε αυτή την μικρή επιφάνεια γης, που πολλές φορές βρίσκεται στην άκρη κάποιου γκρεμού, οι κάτοικοι καλλιεργούσαν τον ατομικό τους κήπο.

Οι ζαγάδες, ή πεζούλες.

Η γούρνα

Οι κήποι ποτιζόντουσαν από το νερό της πηγής, το οποίο μάζευαν μέσα στην γούρνα ή στέρνα. Η γούρνα ήταν ένα κυκλικό ή τετράγωνο πέτρινο κατασκεύασμα, που συγκέντρωνε το νερό της παρακείμενης πηγής.

Στο κάτω άκρο της γούρνας υπήρχε ένα στενό άνοιγμα (τρύπα), που το λένε βουλώστρα και το οποίο έφραζαν με ένα κυλινδρικό ξύλο, αναλόγου διαμετρήματος, περιτυλιγμένο με χοντρό πανί στην άκρη του ώστε να μην υπάρχουν διαρροές και απώλειες νερού. Όταν η γούρνα γέμιζε, έβγαζαν το ξύλινο πώμα (σφήνα) από την βουλώστρα και το νερό έρεε μέσα από χωμάτινα αυλάκια και κατευθυνόταν στο μέρος του κήπου που έπρεπε να ποτιστεί.

Μια κυκλική πέτρινη γούρνα γεμάτη νερό από την πηγή.

Μία γούρνα στεγνή από νερό και τη βουλώστρα στον πάτο.
Το κυλινδρικό ξύλο με το πανί στην άκρη, που σφήνωνε την τρύπα εξόδου (βουλώστρα).

Τα προϊόντα που καλλιεργούσαν στους μικρούς κήπους (σιτάρι, κριθάρι, καλαμπόκι, φασόλια, φακές, ρεβίθια, κηπουρικά και φρούτα, ιδίως σταφύλια, καρύδια, μήλα, αχλάδια και κεράσια), ήταν αρκετά για την επιτόπια κατανάλωση. Σήμερα, οι ζαγάδες μένουν ακαλλιέργητες, αφού οι μόνιμοι κάτοικοι είναι λίγοι και το χωριό έχει ερημώσει από νέους.

Η απασχόληση των ολίγων μονίμων κατοίκων, που ακόμη μένουν «πιστοί» στην Περίστα είναι η κτηνοτροφία (αιγοπρόβατα, αγελάδες, γουρούνια, κότες, κ.λ.π.), οι οικοδομικές εργασίες (επισκευές παλαιών σπιτιών) και η καλλιέργεια διάφορων οπωροκηπευτικών για δική τους χρήση.

Η κατολίσθηση

Πριν από διακόσια χρόνια περίπου (μεταξύ 1810 και 1840), μετά από μια κατακλυσμιαία βροχή μεγάλης διάρκειας που κράτησε είκοσι μερόνυχτα, έγινε μια μεγάλη κατολίσθηση του ενός τρίτου της πλαγιάς του Ξεροβουνιού, κάτω από τα έλατα, στην νοτιοανατολική πλευρά της Περίστας.

Η μεγάλη κατολίσθηση, που έγινε στις αρχές του 19ου αιώνα.
Το 1/3 περίπου της πλαγιάς του Ξεροβουνιού αποκόπηκε (βέλος δεξιά της Περίστας).

Το έδαφος σύρθηκε 500 μέτρα περίπου και έφραξε τον χείμαρρο Κάκκαβο σε απόσταση 3 χλμ. Τα εγκλωβισμένα νερά του χείμαρρου «έσκασαν»

το συσσωρευμένο χώμα και το εκσφενδόνισαν προς την μεριά του Ψώριαρη, αφήνοντας μια ευδιάκριτη κοκκινωπή κηλίδα στην πλαγιά του βουνού.

Η γιγαντιαία αυτή κατολίσθηση κατέστρεψε τον υπάρχοντα δρόμο από τον οποίο γινόταν η μεταφορά των εμπορευμάτων με ζώα, ανακάτεψε ιδιοκτησίες και κτήματα και κλόνισε ανεπανόρθωτα την οικονομία του χωριού. Η κατολίσθηση στέρεψε το χωριό και από το νερό. Καταστράφηκε ένα μεγάλο αυλάκι που μετέφερε νερό από τα έλατα του Ξεροβουνιού στην Γκιώνα (κορυφή του χωριού), με αποτέλεσμα να ξεραθούν οι κήποι και οι πολλές μουριές, με τα φύλλα των οποίων έτρεφαν τον μεταξοσκώληκα.

Η μεγάλη κατολίσθηση του Ξεροβουνιού, στην νότια πλευρά της Περίστας.

Μια άλλη μεγάλη κατολίσθηση έγινε τον Φεβρουάριο του 1917, στο νότιο άκρο της Περίστας. Έβρεχε ασταμάτητα από τα τέλη φθινοπώρου της προηγούμενης χρονιάς και τα ρέματα είχαν πλημμυρίσει. Ο βρεγμένος τόπος άρχισε να υποχωρεί και φάνηκε ένα μεγάλο ρήγμα στο έδαφος το οποίο ξεκινούσε από το άκρο του χωριού, που υπήρχε η παλιά εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, έφτανε μέχρι την πλατεία και σταμάτησε στο άλλο άκρο του χωριού που βρισκόταν το νεκροταφείο. Η καθίζηση του εδάφους είχε σαν αποτέλεσμα να εξαφανιστεί (να την «καταπιεί η γήης») η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, να γκρεμιστούν μάντρες και σπίτια στον κάτω μαχαλά και να στερέψουν οι πηγές.

Τα πανηγύρια του χωριού

Η Περίστα έχει δύο πανηγύρια. Γιορτάζει τον προφήτη Ηλία την 20η Ιουλίου και την Μεταμόρφωση του Σωτήρος την 6η Αυγούστου. Το πανηγύρι του Σωτήρος είναι το μεγαλύτερο, γιατί συγκεντρώνει περισσότερους επισκέπτες, αφού ο Αύγουστος είναι ο συνήθης μήνας των καλοκαιρινών διακοπών. Περιστιάνοι από όλα τα μέρη της Ελλάδας και της Αμερικής καταφθάνουν στο χωριό, για να γλεντήσουν στο πανηγύρι και να χορέψουν με τους ήχους του κλαρίνου. Η πλατεία του χωριού σείεται από τα τσάμικα και τα καλαματιανά, κάτω από τους «παραπονιάρικους» ήχους του παραδοσιακού πνευστού οργάνου, που ενισχύεται με τα μεγάφωνα στην διαπασών. Ο χορός γινόταν γύρω από το μεγάλο πλατάνι, που βρίσκεται στο κέντρο της πλατείας.

Τοπωνύμια του χωριού.

Τα Κράβαρα

Η Περίστα περιλαμβάνεται στα λεγόμενα Κραβαροχώρια.

Με την ονομασία Κράβαρα ή Γκράβαρα φέρονταν παλαιότερα μια ορεινή τοποθεσία της επαρχίας Ναυπακτίας με τα χωριά της, στην οποία όμως υπάγονταν και μερικά ορεινά χωριά που σήμερα ανήκουν σε όμορες επαρχίες των Νομών Αιτωλ/νίας, Ευρυτανίας, Φθιώτιδας και Φωκίδας.

Τα Κραβαροχώρια διακρίνονταν στα Άνω και Κάτω.

Τα *Κάτω Κραβαροχώρια* αποτελούσαν τα χωριά: Στράνωμα, Δορβιτσα, Σίμου, Ποκίστα, Κολοσύρτης (Μηλιά), Λευθέριανη, Λεφτοκαριά, Γρανίτσα (Ανθόφυτο), Στύλια και Βελβίτσα (Παλαιόπυργος).

Τα *Άνω Κραβαροχώρια* ήταν η Μεγάλη Λομποτινά (Άνω Χώρα), η Μικρή Λομποτινά (Κάτω Χώρα), η Κοζίτσα (Αμπελακιώτισσα), ο Πόδος, η Χόμορη, η Περίστα, ο Πέρκος, η Καστανιά, το Νεχώρι, ο Άγιος Δημήτριος, ο Πλάτανος, η Βονόρτα (Κάτω Πλάτανος), η Σινίστα (Περδικόβρυση), η Σέλψα (Δασελάκι), η Αρτοτίβα (Αχλαδόκαμπος), η Αράχωβα, η Κλεπά, η Βετολίστα (Τερψιθέα), η Ελατσού (Ελατού), η Βοϊτσα (Ελατόβρυση), η Βετοψίστα (Αναβρυτή), ο Ασπριάς και η Αμόρανη (Καταφύγιο).

Τα Κραβαροχώρια.

Η προέλευση της ονομασίας Κράβαρα, δεν είναι απόλυτα γνωστή και συνεπώς υπάρχουν πολλές εκδοχές για την ετυμολογία της.

Η περισσότερο γνωστή εκδοχή υποστηρίζει, ότι η λέξη κράβαρα-κραβαρίτης είναι σύνθετη, από τις λέξεις κάρα (λέξη ομηρική που σημαίνει κεφάλι) και το ρήμα βαρώ (χτυπώ). Η εκδοχή αυτή στηρίζεται σε ένα ιστορικό γεγονός που συνέβη το έτος 1822. Εκείνη την χρονιά, οι επαναστατημένοι καμπίσιοι Αιτωλοακαρνάνες πολιορκούσαν την τουρκοκρατούμενη πόλη της Ναυπάκτου. Η τούρκικη φρουρά του Μάμαλη αναγκάστηκε να κλειστεί στο κάστρο της πόλης για να αμυνθεί. Σε βοήθεια των καμπίσιων επαναστατημένων έτρεξαν και οι βουνήσιοι της ορεινής Ναυπακτίας, που κατόρθωσαν να παραβιάσουν την κεντρική είσοδο του κάστρου και να μπουν μέσα. Οι αρχηγοί των ελληνικών τμημάτων βλέποντας τον πανικό των Τούρκων, φώναζαν σε όλη την διάρκεια της φονικής συμπλοκής στους επιδέξιους βουνήσιους σκοπευτές «Στην κάρα βαρείτε!», δηλ. στο «κεφάλι χτυπάτε», για να ξεμπερδεύουν τους Τούρκους μια και καλή, αφού και τα πυρομαχικά ήταν λιγοστά. Λίγες ώρες μετά την επίθεση, δεν υπήρχε Τούρκος στρατιώτης ζωντανός μέσα στο κάστρο. Ο Μάμαλης σκοτώθηκε και το πτώμα του μεταφέρθηκε στην πόλη της Ναυπάκτου, όπου και το εξέθεσαν σε κοινή θέα. Από το πολεμικό σύνθημα «κάρα-βαρείτε» και με φάγωμα του πρώτου «α», έγινε η λέξη «κραβαρίτης» και η πατρίδα-προέλευση των βουνήσιων αγωνιστών ονομάστηκε «κράβαρα».

Ο καθηγητής Ξουρικής που ασχολήθηκε με την γλώσσα των Αλβανοφώνων της Αττικής, υποστηρίζει πως η λέξη κράβαρα προέρχεται από την λατινοαλβανική λέξη *Cravel*, η οποία σημαίνει φαράγγι, μέρος με πέτρες, ή βράχος.

Μια άλλη εκδοχή είναι εκείνη που υποστηρίζει, ότι η λέξη κράβαρα είναι σλάβικη και σημαίνει βοϊδολίβαδο. Και η λέξη κραβαρίτης σημαίνει βουκόλος, γελαδάρης. Η άποψη αυτή στηρίχτηκε στο γνωστό ιστορικό γεγονός, ότι οι Σλάβοι έκαναν επιδρομές στην Ελλάδα από το 780 μέχρι το 1067 και εγκαταστάθηκαν σε πολλά μέρη, μετονομάζοντας πολλές τοποθεσίες στην δική τους γλώσσα. Στην σημερινή Σκοπιανή Μακεδονία υπάρχει μια περιοχή στο βουνό Μορίχοβο που λέγεται «Κράβριτσα» και σημαίνει γελαδότοπος και ένα χωριό κοντά στην πόλη του Μοναστηρίου που λέγεται «Κράββαρα». Το εναντίον στοιχείο αυτής της εκδοχής είναι το γεγονός, ότι στην ορεινή αυτή περιοχή της Ναυπακτίας δεν υπήρχαν λιβάδια που να μπορούσαν να εκτρέψουν βόδια και αγελάδες.

Άλλη εκδοχή αναφέρει, πως η λέξη κράβαρα προέρχεται από το όνομα του ηπειρωτικού χωριού Καράμπαρα.

Η φράση «κατέβηκε απ' τα Κράβαρα» έχει αρνητική σημασία και δηλώνει τον άνθρωπο χαμηλής κοινωνικής στάθμης, τον βουνίσιο χωριάτη καθώς και τον αμόρφωτο, φτωχό, απολίτιστο, άξεστο, κλπ. Το κακό όνομα οι Κραβαρίτες το απέκτησαν, σύμφωνα με την λαογραφία, κυρίως εξαιτίας της «τέχνης» της επαιτείας (ζητιανιάς) που εξασκούσαν, επισκεπτόμενοι διάφορα μέρη της Ελλάδος, αναγκασμένοι από την φτώχεια που μάστιζε τον άγονο τόπο τους.

Γνωστοί έγιναν οι Κραβαρίτες και σε άλλους αρνητικούς τομείς, όπως ήταν ο κομπογιαννιτισμός και η μαγεία.

Τα Κραβαροχώρια είναι γνωστά και ως Μπουλιαροχώρια.

Μπουλιαραίοι ή Μπο(υ)λιάρηδες ονομαζόντουσαν οι κάτοικοι των ορεινών αυτών χωριών, οι οποίοι έκαναν δουλειές του ποδαριού (ζητιάνοι, μικροπωλητές, εμπειρικοί γιατροί, ξορκιστές, κλπ.) και επισκεπτόντουσαν ολόκληρη την Ελλάδα, και καμιά φορά έφταναν μέχρι το εξωτερικό.

Βολιάρ λένε στα νοτιοσλαβικά ιδιώματα τον βογιάρo, τον πλούσιο, τον ευγενή, τον σπουδαίο και θα μπορούσε κανείς να υποθέσει, πως με αυτάρεσκο χιούμορ είχαν πάρει το όνομα αυτό οι μπολιάρηδες.

Κατά μια άλλη εκδοχή, η ετυμολογία της λέξης Μπο(υ)λιάρης προέρχεται από τους εμβολάριους, δηλ. τους ζητιάνους που κατέφευγαν στους εμβόλους (δρόμους στεγασμένους) της Πόλης, όπου πουλιόνταν τρόφιμα.

Οι Κραβαρίτες ανέπτυξαν ένα δικό τους γλωσσικό ιδίωμα, τα λεγόμενα «μπο(υ)λιάρικα», που ήταν μια διάλεκτος παραφρασμένων και αυτοσχεδίων λέξεων. Η διάλεκτος αυτή είχε χίλιες λέξεις περίπου και ήταν ένα γλωσσικό μίγμα από ρουμάνικα, σέρβικα, τούρκικα κλπ. Αυτή την συνθηματική γλώσσα χρησιμοποιούσαν οι Μπο(υ)λιαραίοι ή Μπο(υ)λιάρηδες για να μπορούν να συνεννοηθούν μεταξύ τους για τις επαγγελματικές και λοιπές ανάγκες τους. Μιλώντας αυτή την διάλεκτο δεν γινόντουσαν κατανοητοί από τους κατοίκους των άλλων περιοχών της Ελλάδας που επισκεπτόντουσαν, με σκοπό να πουλήσουν την πραμάτεια τους και να βγάλουν τα προς επιβίωση χρήματα.

Παρακάτω αναγράφονται μερικές λέξεις στο Ελληνο-Μπουλιάρικο γλωσσάριο, όπως αυτές αναγράφονται στο Βιβλίο «Ναυπακτιακά Μελετήματα» του Χαρ. Δ. Χαραλαμπίδου (έκδοση 1980).

1. Απο την επαγγελματική ζωή.

Αγροφύλακας = Γαλαζιάς. Αστυνομία = Πατελία. Αστυνομικός = Πατέλος-Πατέλης.

Αστυνόμος = Αρχιπατέλος-Μπάνικος Πατέλος. Ασφάλεια = Κίνα. Ασφαλίτης = Κίνας.

Ασφαλίτης αξιωματικός = Μπάνικος Κίνας. Δασκάλα = Χάχινα, Μαλετσκού.

Δάσκαλος = Χάχας, Μαλετσικάς. Δεσμοφύλακας = Γκαβινιάρης.

Δεσπότης = Αρχιμαλάτος-Μπάνικος. Δήμαρχος, Κοινοτάρχης = Σελομπάνικος.

Δ/τής σχολείου = Αρχιχάχας-Μπάνικος Χάχας. Δικαστής = Γκαβίνης.

Εκκλησία = Τσέρκοβα. Ιατρείο-Φαρμακείο = Ματζουνιστήριο.

Ιατρός-Φαρμακοποιός = Ματζούνας. Καλατζής = Αλειφιάς. Καλόγερος = Μανόερος.

Χρυσοχόος = Κιτρινάς. Χρυσοχοείο = Κιτρινάδικο. Λαδάδικο = Σαρλαγανάδικο.

Λαδός = Σαρλαγανός. Μαγαζάτορας-Μπακάλης = Μπεκιάνης.

Μαγαζί-Μπακάλικο = Μπεκιάνι. Μικροπωλητής-Γυρολόγος = Σκαρλαϊμτζής-Μπολιάρης.

Νομάρχης = Κιόγαμπάνικος. Ξενοδοχείο = Κουτέλι-Τσμεκαριό-Τσμεκιά.

Ξενοδόχος = Κουτελάς. Ράφτης = Βελονάς. Στρατιώτης = Σεφερτζής.

Στρατιωτικός = Μπάνικος Σεφερτζής. Σχολείο = Χαχείο.

Ταβέρνα- εστιατόριο = Μπουζιουρωτήρι. Ταβέρνα- κρασοπουλιό = Σιορωτήρι.

Ταβερνιάρης- εστιατορας = Μπουζιουρωτής. Τσαγκάρης = Σαρδίνης.

Τσοπάνος = Βελαζουράς. Φούρναρης, Ψωμάς = Μπουζιουράς.

Φούρνος = Μπουζιουρωτήρι.

2.Εθνικά ονόματα.

Αμερικάνος = Ντζίμης. Αμερική = Ντζιμιά. Αθήνα = Γκιώνα. Αρβανίτης = Γκράνης.
Βουλγαρία = Κουφίτης-τσα. Γερμανία = Καγκελαρία. Γερμανός = Καγκελάριος.
Ελλάδα = Γραικία. Ιταλία = Μακαρονία. Θεσσαλία = Κοκάλα. Θεσσαλονίκη = Σιρικάκι.
Κρήτη = Βασιά. Κρητικός = Βατσάς. Μικρασιάτης = Αούτης. Μωραΐτης = Σκεμπές.
Μωριάς = Σκεμπία. Πόντιος = Φουντούκης. Πόντος = Φουντουκία.
Ρουμανοβλαχία = Φάσα. Ρουμανοβλάχος = Φάσας. Ρούμελη = Τσιλιγράδι.
Ρωσία = Γρουμπία. Ρώσος = Γρουμπός. Τουρκία = Μπατσιουρία.
Τούρκος = Μπατσιούρος.

3.Ζώα Έντομα.

Άλογο = Φαρίπ. Βόδι = Μαρίνι. Γάιδαρος = Μαγκάρι. Γάτα = Μαρκαντόσα.
Γίδα = Κουλουβή-Βελαζούρα. Γιδοπρόβατα = Βελαζούρια. Γουρούνι = Μπιρτσίνι.
Κόκορας = Γκαΐνας. Κότα = Γκαΐνα. Λαγός = Νταουσάνης. Μουλάρι = Μαγκάτσικο.
Πάπια-Χήνα = Βοτογκάϊνα-Νερογκάϊνα. Προβατίνα = Μακρονόρλα-Βελαζούρα.
Σκυλί = Κύνι. Σπιτόσκυλο = Κουρτόσκυλο. Ψάρι = Ρίμπο. Ψείρα = Μαρίτσα.

4.Διατροφή.

Αλάτι = Γκνόσκι. Αλεύρι = Μπράζνικο. Αυγό = Γιάντσκο. Βούτυρο = Άλλειμα.
Γάλα = Μπλέκο. Ελιές = Λίτσες-Μπουριολίτσες-Σωλήνες-Σαρλαγανίδες.
Καλαμπόκι = Κουκουρούζα. Καφές = Λάγιος-Καραμυτέικος-Λαζανάς. Κεράσια = Πατλίσια.
Κρασί = Σιόρο. Κρέας = Μαζαράκι. Λάδι = Σαρλαγάνι. Λάχανα = Ζουγάκια.
Νερό = Βότο. Οκά = Βαριά. Πίνω νερό-Ποτίζω = Βοτίζω.
Πίνω οινόπνευματώδη = Σιορώνω. Πίτα = Ζούπα. Ρακή = Λακοβίτα. Στάρι = Ζίτο.
Σταφίδα = Μπιλιγρίδα. Σταφύλια = Μπιλιγρίδια. Τρόφιμα = Μπουζιούρια.
Τρώγω = Μπουζιουρώνω. Τυρί = Μπινίρ. Φαγητό = Μπουζιούρωμα-μπουζιούρ.

5.Ένδυση-υπόδηση-οίκηση-συγκοινωνία-φυσικά φαινόμενα.

Αυλόπορτα = Τσαπράκι. Αυτοκίνητο- φορτηγό- λεωφορείο = Αρμποπίλι.
Βρακί = Βατσώ (Βάτσωμα- Βατσώνω- Αβάτσωτος- Ξεβάτσωμα- Αβατσωσιά).
Βρέχει-κάνει κρύο = Κρανίζει. Βροχή- Κρύο = Κρανίδι.
Δρόμος = Νταΐρι. Ήλιος = Ράικος. Ημέρα = Φλαμπούρα. Κοιμάμαι = Τσιμεκιάζω.
Μοτοποδήλατο-Μοτοσυκλέτα = Μακίνα. Νύχτα = Χαλίπω-Χάλπου. Ξύλα = Κανίκια.
Παπούτσια = Σαρδίνια. Παραγώνι = Τούφα. Πολιτεία = Κιόγα.
Ρούχα-Σκεπάσματα = Γιαμπουκλιά. Σιδηρόδρομος = Κασβίκης-Καρβούνης.
Σπίτι = Κούκιο. Ύπνος, Κατάλυμα = Τσμέκι. Φάρμακα-Γιατροσόφια = Ματζούνια.
Φωτιά = Φόκους. Χωριό = Σέλο. Ώρα = Τραγανίδα-Κρανίδα.

6. Κοσμήματα - Σκεύη.

Δαχτυλίδι = Κλίτσικο. Λαδοδοχείο = Ντινέκα. Μαχαίρι = Μπελετεβένι.
Ρολόϊ (γενικό) = Τραγανίδι. Ρολόϊ ξυπνητήρι = Καούρι. Ρολόϊ χεριού = Κρεμμύδι.
Φωτογραφία = Μούτα. Χρυσafικό = Κίτρινο.

7.Ανθρώπινο σώμα και η λειτουργία του.

Αποπατώ = Κουφρίζω-Τσαμαρίζω. Αποπάτημα = Κούφρισμα-Τσαμάρισμα.
Αποχωρητήριο = Κουφριστήριο. Αιδοίο = Χαβέλο. Γενάκια = Μαραθάκια-Μαραθόπλα.
Γένια = Μάραθα. Κατούρημα = Σιουραύλισμα. Κατουράω = Σιουραυλάω. Κεφάλι = Κόκα.
Κόλος = Πιτκούκης-Περδίκης. Μαλλιά = Μπόκλα. Μάτι = Ντζίφι- Ότσι- Μικίνι.
Μουστακάκι = Μπουκάκι. Μουστακάρα = Μπουκάρα. Μουστάκι = Μπούκι.

Όρχεις = Λιόκια. Ουρητήριο = Σιουραυλητήριο. Περιττώματα = Κουφρίδια.
Πόδια = Πένζια. Πέος = Λίτσος. Πορδίζω = Λαζανάω-Λαζανίζω.
Πορδή = Λαζάνισμα-Λαζανάς. Συνουσία = Μαγγάνισμα.
Συνουσιάζομαι = Μαγγανίζω-Ψικώνω. Χέρια = Τσουγκράνια.

8. Διάφορα στάδια της ζωής του ανθρώπου-ανδρονυμικά.

Αγόρι = Μαλέτσικο. Ανύπαντρος = Αγκότευτος. Γερνάω = Βιρδιλεύω. Γέρος = Βιρδίλης.
Γριά- μάνα = Βιρδίου. Γυναίκα = Χουμούρω. Σύζυγος Δασκάλου = Μαλέτσικιν-Χάχινα.
Ηλικιωμένοι = Γκοριτσαίοι. Κορίτσι = Χουμουράκι. Οικοδέσποινα-γυναίκα = Γκότινα.
Οικοδεσπότης = Γκότης. Παντρεία = Γκότιμα. Παιδί = Γκοτόπλο.
Παντρεμένος = Γκοτεμένος. Παντρολογιέμαι-παντρεύομαι = Γκοντεύομαι.
Παπαδιά = Μαλάτινα. Παπαδέϊκο = Μαλατέικο. Παρθένα = Απριοβόλητη- Αμαγγάνιστη.

9. Οικονομία.

Απενταρία = Ακατσαδορία. Δεκάριο = Κατσαδόρικο-μισός Ποσειδώνας.
Δίδραχμο = Διφώτερο. Δραχμή = Ξωτερή-Κατσαδώρα. Εικοσάριο = Ποσειδώνας.
Εκατομμύριο = Κούτσουρο-Κουτσουρόπλο. Εμπόρευμα = Σκαρλαΐμι.
Κατοστάρικο = Καριόφυλλο-Γέροντας. Λίρα χρυσή = Αλπουμάτα.
Λίρα ψεύτικη = Τούμπλα. Πενηντάλεπτο = Πεντακούλουβο.
Πεντακοσάριο = Πλατανόφυλλο. Τάλιρο = Πενταφώτερο-Σιρίνι.
Ταμείο = Μπατσουτήριο. Τράπεζα = Μπατσουτού-Κτσουρού.
Χιλιάρικο = Χήνα. Χρήματα = Μπατσόνια-Κολοβά. Χρυσός = Κίτρινο.

10. Καταστάσεις-χαρακτηρισμοί-διάφορα.

Άγιοι-Εικόνες = Μαρκαντωναίοι. Αγράμματος-Άξεστος = Τσόκι.
Άγριος-Απειλητικός = Ανήρος. Αγριάδα-Απειλή-Μάλωμα = Ανήρεμα-Ανηρεμάρα.
Ανόητος-φτηνός = ζαντός (καράζαντος-θεόζαντος). Αρέσω-ελκύω = Γυαλίζω.
Αριστερός-προοδευτικός = Ματζουράνας-Γρουμπός-Σιορευτής.
Άρπαγας-κλέφτης = Γκαβίνης-Σιλέμης. Άρπαγή-κλοπή-απαγωγή = Γκλάβισμα-
Σιλέμισμα-Σιλεμάρα. Αρπάζω-κλέβω-παίρνω-συλλαμβάνω = Γλαβίζω.
Άρρωστος = Ζαμούνης. Αυτός που γράφει όχι για καλό = Καροφλάς.
Κοροϊδεύω = Χασκίζω-Χάσκιμα. Γιατρεύω = Ματζουνεύω.
Γράμματα-επιστήμη-εκπαίδευση = Ξωτερά.
Μπουλιαραίοι = Ματσουκάδες. Γυφτίζω = Ματσιανεύω- Ματσιανίζω.
Δέρνω = Κανικώνω-Κανικεύω. Δωροδοκώ = Αλείφω. Εκδρομή = Χουμουλίτσες.
Εννοώ-Καταλαβαίνω-Παρατηρώ-Βλέπω = Μπανίζω.
Εξαπατώ-Κοροϊδεύω-Ξεγελώ = Μανταρώνω (Μανταρωτής- Μαντάρωμα)
Επαιτώ- Ζητιανεύω = Κουσκουενεύω-Κουσκουνίζω (Κουσκούνισμα- Κουσκουνία-
Κουσκούνης). Έρχομαι-Πηγαίνω- Κρύβομαι = Κουπώνομαι. Ερωτύλος = Μαγγανιστής.
Καίω-εμπρησμός- ανάβω φωτιά= Ξοκιάζω-Ξόκιασμα. Κακοπληρωτής = Ακατσαδοριάρης.
Καπνίζω = Νταρίζω (Ντάρο-Ντάρισμα). Κατάγομαι-είμαι-έχω = Γράζω.
Κιτρινίζω-Χλωμιάζω-Αδυνατίζω = Λιριάζω (Λίριασμα). Κλέβω = Σιλεμάω - Σιορεύω -
Γλαβίζω. Κλεψιά = Σιορεμιά - Σιορεμάρα - Γλάβισμα. Κόλπα = Μπραχέικα.
Κρύβω-Σιωπώ = Στυλιώνω. Μάγκας = Μανάκι (Μανακεύω- Μανάκεμα).
Μαχαίρωμα = Μπελετεβένιασμα. Μεθώ = Σιορώνω. Μικρόσωμος = Γκοτάκης.
Ξέρω-Καταλαβαίνω-Βλέπω-Γνωρίζω = Ξωτάω. Όπλο-Πόλεμος = Τσαμαλίδι.
Παναγία = Μαντόνα. Πέτρα = Τσόκι. Πλούσιος = Μπατσωνάς - Κτσουράς.
Σκληροκέφαλος-Αμετάπειστος = Μπουτζίκας. Τεμπέλης = Κουρτόσκυλο.
Υπναράς = Τσμέκας. Ξέρνω-Δίνω = Κουπώνω. Ξοβάμαι = Κουφρίζομαι.

Φεύγω-Αναχωρώ = Νταεύω. Φεύγω κρυφά γιατί με κυνηγούν = Σπαρτάω (Σπάρτσμα).
Φόβος = Κουφρισμός. Φονεύω = Τσιουμίζω. Φονιάς= Μπουζιουριαματής.
Φτιάχνω-Κατασκευάζω = Μπραμίζω.
Φτωχός-Απλήρωτος = Αμπάτσωτος. Φυλακίζω = Γκαβινώνω-Γκαβινιάζω.
Χριστός = Κστός. Ψευτιές = Μαλιές. Ωραίος-Καλός-Πλούσιος= Μπάνικος (Μπάνικα).

Κοινωνικά θέματα

Στην Περίστα, αλλά και σε άλλα Κραβαροχώρια, επικρατούσαν μέχρι τον προηγούμενο αιώνα κάποιοι κοινωνικοί κανόνες οι οποίοι ήταν προσαρμοσμένοι στα έθιμα της περιοχής, αλλά και στις σκληρές ανάγκες της καθημερινότητας που χαρακτήριζαν τον άγονο και φτωχό τούτο ορεινό τόπο.

Η οικογένεια (φαμελιά)

Στην οικογένεια, ο άντρας είναι ο αρχηγός. Αυτός παίρνει τις αποφάσεις, αυτός φέρνει και διαχειρίζεται τα χρήματα, αυτός πηγαίνει στην πλατεία του χωριού και στο καφενείο, αυτός ορίζει τις κοινωνικές σχέσεις.

Η γυναίκα υπακούει τον άντρα της και η δουλειά της είναι στα κτήματα και η φροντίδα της οικογενείας.

Η γυναίκα ονοματίζεται από το όνομα τού άντρα της, π.χ. Κώσταινα, Θανάσαινα, κλπ. δηλαδή, η γυναίκα του Κώστα, του Θανάση, κλπ.

Ο παππούς και η γιαγιά (βάβα) έχουν γνώμη με βαρύτητα στην οικογένεια.

Μητρωνυμία

Τα παιδιά τα αποκαλούσαν με το βαπτιστικό όνομα και ακολουθούσε το όνομα της μητέρας, π.χ. ο Κώστας της Βασίλως.

Το έθιμο αυτό πιθανά έχει δωρική προέλευση.

Γεροντοκρασία

Ήταν μια συμβουλευτική επιτροπή αντρών μεγάλης ηλικίας, των «γερόντων», η οποία προσπαθούσε να επιλύσει τις διαφορές μεταξύ των κατοίκων του χωριού. Οι κτηματικές διαφορές των συγχωριανών, οι αγροζημίες που γινόντουσαν από τα ζώα, οι διαφορές στα ποτίσματα των κήπων και χωραφιών μεταξύ γειτόνων, αλλά και των μελών της ίδιας οικογενείας, καθώς και η διανομή των κληρονομούμενων κτημάτων μεταξύ των αδελφών, ήταν ο ρόλος της επιτροπής.

Στην γνώμη της επιτροπής κατέφευγαν οι ενδιαφερόμενοι όταν δεν συμφωνούσαν από μόνοι τους για την λύση και η απόφαση των «γερόντων» ήταν συμβουλευτική και πάντοτε συμβιβαστική.

Αυτός ο θεσμός δεν επιβλήθηκε, αλλά προέκυψε στην μικρή κοινωνία του χωριού από την ανάγκη να ρυθμίζουν μόνοι τους οι κάτοικοι τις διαφορές τους με την βοήθεια των πλέον εμπείρων και ηθικών συγχωριανών τους, αλλά και από το γεγονός ότι η αστυνομία και τα δικαστήρια ήταν πολύ μακριά.

Ο χώρος που συνεδρίαζε η επιτροπή ήταν συνήθως το σχολείο, με την παρουσία των ενδιαφερομένων και των μαρτύρων της κάθε πλευράς.

Ο πρόεδρος είχε την εκτίμηση όλων των συγχωριανών και ήταν συνήθως ο γεροντότερος, ή ο πιο γραμματιζούμενος (π.χ. συμβολαιογράφος, δάσκαλος, γιατρός, κοινοτάρχης, παππάς, κλπ.).

Διανομή πατρικών αγροτεμαχίων

Όταν το ένα από τα άρρενα αδέλφια επρόκειτο να παντρευτεί και να ανοίξει το δικό του νοικοκυριό, έπρεπε να μοιραστεί η πατρική κτηματική περιουσία σε όλα τα παιδιά. Η μοιρασιά γινόταν μεταξύ του νιόπαντρου και των υπολοίπων ανύπαντρων αδελφών. Την μοιρασιά την έκανε πάντα ο πατέρας.

Στην περίπτωση που ο πατέρας πέθαινε χωρίς να προλάβει να μοιράσει την περιουσία στα παιδιά του, η διανομή των αγροτεμαχίων καθοριζόταν από μια τριμελή επιτροπή από σεβάσμιους συγχωριανούς.

Η επιτροπή μετρούσε την συνολική επιφάνεια της κληρονομούμενης γής (ένα ή περισσότερα χωράφια) και την μοίραζε ακριβοδίκαια στους κληρονόμους. Κάθε αγροτεμάχιο μοιραζόταν διά του αριθμού των αδελφών και ο καθένας έπαιρνε το μερτικό του. Συχνά, η επιτροπή έβαζε τα τμήματα του χωραφιού σε κλήρο, ώστε η τύχη να είναι ο τελικός κριτής και για να μην δημιουργούνται παρεξηγήσεις μεταξύ της επιτροπής και των κληρονόμων. Δεν δινόταν κάποιο αγροτεμάχιο εξ ολοκλήρου στον έναν αδελφό και το άλλο αγροτεμάχιο στον άλλον αδελφό, γιατί μπορεί ένα από τα αδέλφια να έπαιρνε ένα κτήμα που στο μέλλον θα ήταν άγονο (χέρσο).

Μετά από την πρώτη αυτή μοιρασιά που έκαναν οι «γέροντες», τα αδέλφια μπορούσαν να αναδιανείμουν μεταξύ τους τα ήδη μοιρασμένα από την επιτροπή αγροτεμάχια.

Το δίκαιο των νερών

Παρά το γεγονός ότι στην δυτική Ελλάδα οι βροχές είναι αρκετές, το νερό στο χωριό δεν έφτανε για να καλλιεργηθεί η γη την περίοδο του καλοκαιριού.

Για την αποφυγή τσακωμών και παρεξηγήσεων μεταξύ των ιδιοκτητών κήπων (κυρίως), αλλά και χωραφιών, η ποσότητα του νερού μιας πηγής που θα πότιζε τα γειτονικά αγροτεμάχια οριζόταν από ειδικό συμβόλαιο, το οποίο ονομαζόταν «Κανονισμός σειράς ύδατος». Για την πιστή τήρηση του συμβολαίου, οριζόταν από τους ενδιαφερόμενους καλλιεργητές ένας νερολόγος.

Ο νερολόγος προσλαμβάνόταν για την περίοδο του καλοκαιριού, που τα νερά είναι λιγοστά και δεν επαρκούσαν για το πότισμα των κτημάτων. Η θητεία του τέλειωνε το φθινόπωρο και η αμοιβή του κανονιζόταν σε είδος.

Η δουλειά του νερολόγου ήταν ο καθορισμός της σειράς ποτίσματος (πρωί, απόγευμα ή βράδυ), η επιτήρηση για την ώρα και την διάρκεια του ποτίσματος, καθώς και η συνολική εποπτεία για την δίκαιη κατανομή του νερού μεταξύ των συμβαλλομένων.

1919 4250
 Συμβολαιο ύδατος
 Η Σύμβαση αυτήν της 19ης Ιουλίου του 1919
 σχετικά με τον κατανομή ύδατος στην περιοχή
 της λίμνης Τρεσίνης, η οποία είναι το κοινό
 όριο των Επαρχιών Αρδανάν και Τραπεζούντας
 και της Επαρχίας Τραπεζούντας, έχει ως σκοπό
 να διευθετήσει την κατανομή του ύδατος
 μεταξύ των Επαρχιών αυτών, σύμφωνα με τα
 άρθρα 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

Το άρθρο προηγούμενο αναφέρεται στο άρθρο
 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 1259, 1260, 1261, 1262, 1263, 1264, 1265, 1266, 1267, 1268, 1269, 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1282, 1283, 1284, 1285, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1293, 1294, 1295, 1296, 1297, 1298, 1299, 1300, 1301, 1302, 1303, 1304, 1305, 1306, 1307, 1308, 1309, 1310, 1311, 1312, 1313, 1314, 1315, 1316, 1317, 1318, 1319, 1320, 1321, 1322, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1334, 1335, 1336, 1337, 1338, 1339, 1340, 1341, 1342, 1343, 1344, 1345, 1346, 1347, 1348, 1349, 1350, 1351, 1352, 1353, 1354, 1355, 1356, 1357, 1358, 1359, 1360, 1361, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1375, 1376, 1377, 1378, 1379, 1380, 1381, 1382, 1383, 1384, 1385, 1386, 1387, 1388, 1389, 1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402, 1403, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1414, 1415, 1416, 1417, 1418, 1419, 1420, 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1428, 1429, 1430, 1431, 1432, 1433, 1434, 1435, 1436, 1437, 1438, 1439, 1440, 1441, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501, 1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1509, 1510, 1511, 1512, 1513, 1514, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530, 1531, 1532, 1533, 1534, 1535, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1542, 1543, 1544, 1545, 1546, 1547, 1548, 1549, 1550, 1551, 1552, 1553, 1554, 1555, 1556, 1557, 1558, 1559, 1560, 1561, 1562, 1563, 1564, 1565, 1566, 1567, 1568, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575, 1576, 1577, 1578, 1579, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1586, 1587, 1588, 1589, 1590, 1591, 1592, 1593, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1600, 1601, 1602, 1603, 1604, 1605, 1606, 1607, 1608, 1609, 1610, 1611, 1612, 1613, 1614, 1615, 1616, 1617, 1618, 1619, 1620, 1621, 1622, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629, 1630, 1631, 1632, 1633, 1634, 1635, 1636, 1637, 1638, 1639, 1640, 1641, 1642, 1643, 1644, 1645, 1646, 1647, 1648, 1649, 1650, 1651, 1652, 1653, 1654, 1655, 1656, 1657, 1658, 1659, 1660, 1661, 1662, 1663, 1664, 1665, 1666, 1667, 1668, 1669, 1670, 1671, 1672, 1673, 1674, 1675, 1676, 1677, 1678, 1679, 1680, 1681, 1682, 1683, 1684, 1685, 1686, 1687, 1688, 1689, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1695, 1696, 1697, 1698, 1699, 1700, 1701, 1702, 1703, 1704, 1705, 1706, 1707, 1708, 1709, 1710, 1711, 1712, 1713, 1714, 1715, 1716, 1717, 1718, 1719, 1720, 1721, 1722, 1723, 1724, 1725, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1733, 1734, 1735, 1736, 1737, 1738, 1739, 1740, 1741, 1742, 1743, 1744, 1745, 1746, 1747, 1748, 1749, 1750, 1751, 1752, 1753, 1754, 1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760, 1761, 1762, 1763, 1764, 1765, 1766, 1767, 1768, 1769, 1770, 1771, 1772, 1773, 1774, 1775, 1776, 1777, 1778, 1779, 1780, 1781, 1782, 1783, 1784, 1785, 1786, 1787, 1788, 1789, 1790, 1791, 1792, 1793, 1794, 1795, 1796, 1797, 1798, 1799, 1800, 1801, 1802, 1803, 1804, 1805, 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813, 1814, 1815, 1816, 1817, 1818, 1819, 1820, 1821, 1822, 1823, 1824, 1825, 1826, 1827, 1828, 1829, 1830, 1831, 1832, 1833, 1834, 1835, 1836, 1837, 1838, 1839, 1840, 1841, 1842, 1843, 1844, 1845, 1846, 1847, 1848, 1849, 1850, 1851, 1852, 1853, 1854, 1855, 1856, 1857, 1858, 1859, 1860, 1861, 1862, 1863, 1864, 1865, 1866, 1867, 1868, 1869, 1870, 1871, 1872, 1873, 1874, 1875, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1886, 1887, 1888, 1889, 1890, 1891, 1892, 1893, 1894, 1895, 1896, 1897, 1898, 1899, 1900, 1901, 1902, 1903, 1904, 1905, 1906, 1907, 1908, 1909, 1910, 1911, 1912, 1913, 1914, 1915, 1916, 1917, 1918, 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925, 1926, 1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932, 1933, 1934, 1935, 1936, 1937, 1938, 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000.

Ματαίωσις της σύμβασης της 19ης Ιουλίου του 1919
 Η Σύμβαση αυτήν της 19ης Ιουλίου του 1919
 σχετικά με τον κατανομή ύδατος στην περιοχή
 της λίμνης Τρεσίνης, η οποία είναι το κοινό
 όριο των Επαρχιών Αρδανάν και Τραπεζούντας
 και της Επαρχίας Τραπεζούντας, έχει ως σκοπό
 να διευθετήσει την κατανομή του ύδατος
 μεταξύ των Επαρχιών αυτών, σύμφωνα με τα
 άρθρα 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 22

Χρονολογίες

1905: Το πρώτο γραμμόφωνο έρχεται στο χωριό. Το έστειλε από την Αμερική κάποιος από τους μετανάστες Περισιτιάνους.

1920: Έγινε τηλεφωνική σύνδεση με τον Πλάτανο.

1961: Στην Περίστα προσγειώνεται ελικόπτερο. Το ελικόπτερο πήγαινε στον Πλάτανο και από λάθος του χειριστή προσγειώθηκε στο χωριό.

1968: Τα σπίτια της Περίστας αρδεύονται με νερό από υδραγωγείο. Το πρώτο υδραγωγείο κατασκευάστηκε στην θέση Γκιώνα, στο βορειοανατολικό άκρο του χωριού.

1969: Αρχίζει να λειτουργεί αγροτικό ιατρείο.

1970: Η Περίστα ηλεκτροδοτείται.

Πυκνά σύννεφα σκέπασαν την Περίστα,
αστραπές χαράκωσαν τον μολυβένιο ουρανό,
μπουμπουνητά αντιλαλούσαν στις ρεματιές
και η βροχή ξεκίνησε να πέφτει.

Η Περίστα μέσα στα σύννεφα.

ΑΞΙΟΘΕΑΤΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΣΤΑΣ

Το «Καλωσόρισμα» στην Περίστα

Οι κάτοικοι του χωριού ήταν ανέκαθεν φιλόξενοι και καλοδεχόντουσαν κάθε επισκέπτη που περνούσε από το χωριό τους. Στην ορεινή και απομονωμένη αυτή περιοχή, ο κάθε περαστικός ξένος ήταν η μοναδική επαφή με τον «έξω» κόσμο και μια ευκαιρία για να μάθουν τα δρώμενα από τα γειτονικά χωριά. Από την άλλη μεριά, οι κάτοικοι γνώριζαν τί θα πεί ξενιτειά, γνώριζαν την κούραση και την πείνα του οδοιπόρου, γνώριζαν την αξία ενός κομματιού ψωμί με λίγες ελιές και τυρί, γνώριζαν την ανακούφιση μιας κούπας από κρύο νερό, ή από δροσερό κρασί.

Μέσα σε αυτό το πνεύμα του «καλωσορίσματος», χτίστηκε μια μάντρα από πελεκητή πέτρα στην πάνω είσοδο του χωριού, για να προϋπαντήσει τον επισκέπτη. Βρίσκεται στην αρχή του δρόμου που οδηγεί από τον πάνω μαχαλά στην πλατεία.

Το μνημείο έχει κατασκευαστεί από δωρεά, όπως εξάλλου έχουν φτιαχτεί όλα τα μνημεία του χωριού.

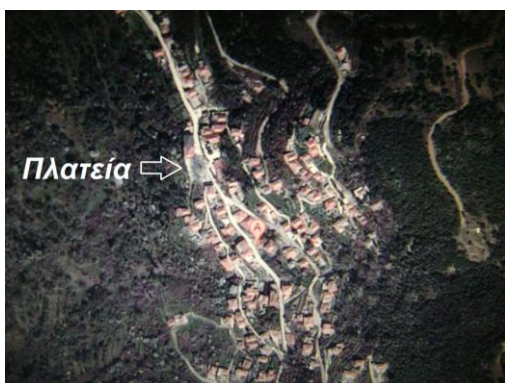

Το καλωσόρισμα για τον επισκέπτη, όταν πρωτομπαίνει στο χωριό από τον δρόμο στον πάνω μαχαλά (νότια του χωριού).

Η πλατεία του χωριού

Βρίσκεται στην άκρη του χωριού, προς τον βοριά. Στην πλατεία καταλήγουν οι δύο κεντρικές οδικές αρτηρίες του χωριού. Η πλατεία σκεπάζεται από μεγάλα πλατάνια, που το καλοκαίρι δροσίζουν τους θαμώνες των καφενείων. Μέχρι και την δεκαετία του 1960, η πλατεία ήταν σχετικά μικρή και χωμάτινη. Στη συνέχεια επεκτάθηκε με υποστρώματα, πλακοστρώθηκε και έλαβε την σημερινή μορφή της. Από την πλατεία αγναντεύει κανείς απέναντι τον Πέρκο και τον Ψώριαρη, την Κόνισκα και τα βουνά του Παναιτωλικού στα δεξιά, το ρέμα του Κάκκαβου από κάτω, την Αγία Σωτήρα και την εκκλησία των Αγίων Αποστόλων στα αριστερά και τα σπίτια του κάτω και πέρα μαχαλά.

Ακριβώς πάνω από την πλατεία είναι η παλαιά εκκλησία του Αγίου Αθανασίου.

Παλαιά εκκλησία του Αγίου Αθανασίου

Ο προστάτης του χωριού είναι ο Άγιος Αθανάσιος.

Με βάση την λαϊκή παράδοση, στα 1823, όταν οι Περιστιάνοι κρύφτηκαν σε μεγάλες σπηλιές του Άννινου καταδιωκόμενοι από τους Τούρκους που κατέβαιναν από το Καρπενήσι προς το Μεσολόγγι, εμφανίστηκε ένας γέροντας με κυματιστά σταχτιά μαλλιά, διχαλωτά γένια και ολοφώτεινα ρούχα. Ο γέροντας έδωσε με νοήματα στους κατοίκους να καταλάβουν, ότι έπρεπε να φύγουν από τις σπηλιές, γιατί θα γινόταν μεγάλο κακό. Μόλις άδειασαν όλες οι σπηλιές από τους κατοίκους, τότε αυτές κατέπεσαν. Ο γέροντας που προστάτεψε και έσωσε τους Περιστιάνους ήταν ο Άγιος Αθανάσιος.

Μια άλλη εκδοχή είναι, ότι τον Άγιο Αθανάσιο τον καθιέρωσαν εκχριστιανισμένοι σλάβοι που κατέβηκαν προς την νότια Ελλάδα τον 6° και 7° αιώνα και οι οποίοι τον θεωρούσαν προστάτη των κοπαδιών τους.

Η εκκλησία είναι κτισμένη πάνω από την πλατεία του χωριού.

Το τέμπλο της εκκλησίας, με έτος κατασκευής το 1748.

Ο παλαιός Άγιος Αθανάσιος είναι η αρχαιότερη εκκλησία της Περίστας και βρίσκεται κτισμένη σε μικρή επιφάνεια γης πάνω από την πλατεία του χωριού. Ο χώρος διαμορφώθηκε τεχνικά υποστηριζόμενος από ψηλούς πετρόκτιστους μαντρότοιχους, που ανακόπτουν την μεγάλη κατωφέρεια του εδάφους. Η χρονολογία κατασκευής της εκκλησίας δεν είναι γνωστή. Ο ναός είναι ρυθμού μονόκλιτης βασιλικής με δύριχτη στέγη, που ήταν καλυμμένη με λίθινες πλάκες. Η εκκλησία επιδιορθώθηκε το 1953. Η στέγη καλύφτηκε με κεραμίδια και οι τοίχοι ξανακτίστηκαν μερικώς. Μονάχα ο ανατολικός τοίχος δεν ανακατασκευάστηκε, αποτελώντας έτσι το γνησιότερο τμήμα του οικοδομήματος. Το ξυλόγλυπτο τέμπλο κατασκευάστηκε το 1748 και φέρει την επιγραφή «ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΦΕΔΡΟΝ ΕΡΓΟΝ ΕΓΙΝΕ ΕΝ ΕΤΙ ΑΨΜΗ ΔΙΑ

ΧΕΙΡΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ». Το τέμπλο έχει αναπαραστάσεις με φυλλώματα, κληματαριές με σταφύλια, πουλιά αντικριστά, κλάδους που βγαίνουν από στόματα φιδιών, κεφάλια φτερωτών αγγέλων και ζώα με μορφές τερατώδεις. Ένα χειρόγραφο που χρονολογείται από τον 16ον αιώνα και βρέθηκε στην βιβλιοθήκη της εκκλησίας, περιέχει ευχές, ξόρκια και οδηγίες πρακτικής ιατρικής.

Νέος Ιερός Ναός Αγίου Αθανασίου

Η εκκλησία του νέου Αγίου Αθανασίου παρουσιάζει ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό ενδιαφέρον, με εξωτερική εμφάνιση και εσωτερική διαρρύθμιση που θυμίζει βασιλική με σταυροειδή απόκλιση και είναι κτισμένη με άσπρη πέτρα. Βρίσκεται στην βόρεια άκρη του χωριού, στον δρόμο που οδηγεί στο χωριό Άγιος Δημήτριος. Το κτίσιμο ξεκίνησε το 1904, τέλειωσε το 1926 και οι τεχνίτες ήταν Ηπειρώτες. Κατά την τελευταία ανακαίνιση του ναού (1998-1999) έγινε αλλαγή της σκεπής, συντηρήθηκαν οι εξωτερικοί και εσωτερικοί τοίχοι και πλακοστρώθηκε το εσωτερικό δάπεδο και ο προαύλιος χώρος.

Η όλη δαπάνη για τις παραπάνω εργασίες καλύφθηκε από το Σύλλογο Αμερικής «Ο Άγιος Αθανάσιος». Στην κεντρική (δυτική είσοδο) υπάρχουν εντοιχισμένες δύο μαρμάρινες πλάκες που αναφέρουν, η μεν πρώτη «ΔΑΤΑΝΗ ΕΝΩΣΕΩΣ ΠΕΡΙΣΤΗΣ ΝΕΑΣ ΥΟΡΚΗΣ Ο ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 1904-1926-1968» και η δε δεύτερη «Ο ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΝΕΚΑΙΝΙΣΘΗ ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1998-1999».

Η ονομασία του ναού είναι μια ιστορία που δίχασε τους Περισιτιάνους. Παράγοντες του χωριού ήθελαν να τιμάται στην μνήμη του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, αφού ήδη υπήρχε μια εκκλησία στην μνήμη του Αγίου Αθανασίου. Ο δεσπότης της Ναυπάκτου εγκαινίασε την εκκλησία στο όνομα του Ευαγγελισμού, όμως η συντριπτική πλειοψηφία των Περισιτιάνων εναντιώθηκε. Μετά από διαμαρτυρίες των Περισιτιάνων της Νέας Υόρκης, συμφωνήθηκε η μετονομασία της εκκλησίας σε Άγιο Αθανάσιο. Οι Περισιτιάνοι, παρά την συγκατάθεση του δεσπότη φοβόντουσαν να κατεβάσουν την εικόνα του Ευαγγελισμού και να ανεβάσουν την εικόνα του Αγίου Αθανασίου, κάτι που ανέλαβε να πράξει ένας ξένος μάστορας από το χωριό Σιτίστα Ναυπακτίας (τώρα Γραμμένη Οξιά).

Το τέμπλο είναι κτιστό με γύψινες διακοσμήσεις και οι εικόνες φιλοτεχνήθηκαν το 1926 στην Πάτρα.

Το σχολείο

Οι Περισιτιάνοι ενδιαφέρθηκαν από νωρίς για την ίδρυση σχολείου στο χωριό τους. Το δημοτικό σχολείο κτίστηκε γύρω στο 1880 και αρχικά στεγάστηκε σ' ένα παλαιό οίκημα που βρισκόταν δίπλα στην εκκλησία του παλαιού Αγίου Αθανασίου και το οποίο σωζόταν περίπου μέχρι το 1950.

Τον Αύγουστο του 1926 οι Περισιτιάνοι Αμερικής, μετά από δωρεές, έκτισαν ένα καινούργιο πέτρινο οίκημα για την στέγαση του σχολείου. Το σχολείο βρίσκεται στην άκρη του χωριού, στον δρόμο μετά την πλατεία και πριν την εκκλησία του νέου Αγίου Αθανασίου. Στις δύο μεγάλες και ψηλοτάβανες αίθουσες του διτάξιου δημοτικού σχολείου φοιτούσαν την περίοδο 1940-1945, περί τους 150 μαθητές. Παλιότερα, στον μικρό του προθάλαμο ήταν γραμμένες με λαδομπογιά δύο επιγραφές, η μία δεξιά και η άλλη αριστερά της πόρτας του γραφείου του δασκάλου. Η μία επιγραφή αναφερόταν στα λόγια του Βίκτωρα Ουγκώ «Ο ανοίγων Σχολείον Κλείει φυλακήν». Η άλλη επιγραφή θύμιζε τα λόγια του Μεγάλου Αλεξάνδρου «Οι γονείς μου έδωσαν το ζην, ο δε διδάσκαλός μου το ευ ζην».

Το 1990 το σχολείο σταμάτησε την λειτουργία του, γιατί δεν υπήρχαν πλέον μαθητές. Αργότερα στεγάστηκε το αγροτικό ιατρείο και εξυπηρετούνταν ανάγκες της κοινότητας. Το αγροτικό ιατρείο σήμερα δεν λειτουργεί, γιατί οι κάτοικοι είναι πλέον λιγοστοί. Το σχολείο είναι κλειστό.

Το σχολείο του χωριού, μπροστά από την νέα εκκλησία του Αγίου Αθανασίου.

Το νεκροταφείο του χωριού

Το νεκροταφείο του αρχαίου οικισμού βρισκόταν πάνω από την σημερινή πλατεία του χωριού, στον χώρο που βρίσκεται κτισμένη η παλιά εκκλησία του Αγίου Αθανασίου. Ανακαλύφθηκαν προϊστορικοί τάφοι σκεπασμένοι με μεγάλες επίπεδες πέτρες, όταν διαμορφωνόταν η περιοχή για να φτιαχτεί ο δρόμος (1969 και 1970). Δυστυχώς, τότε δεν εκτιμήθηκε η αρχαιολογική τους σημασία και οι τάφοι επιχωματώθηκαν, ενώ τα οστά διασκορπίστηκαν.

Το σημερινό νεκροταφείο βρίσκεται δίπλα στην εκκλησία του νέου Αγίου Αθανασίου, στην βορειοδυτική άκρη του χωριού. Μέσα στον περίβολο χώρο υπάρχει η μικρή εκκλησία της Αγίας Παρασκευής, που λειτουργεί σήμερα σαν εικόνισμα και κτίστηκε στα ερείπια μιας παλαιότερης. Από την παλιά εκκλησία σώζεται μια πλάκα, που αναγράφει «ΙΣΧΣ 1844 ΕΚΤΙΣΘΙ Ο ΘΙΟΣ ΝΑΟΣ ΤΙΣ ΙΠΕΡΑΓΙΑΣ ΟΣΙΟΜΑΡΤΙΡΟΣ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗΣ ΚΟΣΤΑ ΝΤΙΝΙ ΠΑΝΑΓΙΟΤΟΥ».

Το 1920 έγινε η πρώτη ανακατασκευή και προέκταση του νεκροταφείου προς το ρέμα. Την ίδια εποχή έγινε περιμετρικά του χώρου και η κατασκευή της μάντρας με ξερολιθιά, που οι κάτοικοι την αποκαλούσαν «κ'λούρ' (κουλούρι)». Το νεκροταφείο προσδιοριζόταν και με την ονομασία «πουρνάρια». Το καλοκαίρι του 1963 πάρθηκε απόφαση να γίνει νέα ανακατασκευή του νεκροταφείου, γιατί ο χώρος δεν επαρκούσε για τις ανάγκες του χωριού και οι παλιές μάντρες είχαν πια γκρεμιστεί. Με δαπάνες της ένωσης Περίστας Αμερικής πραγματοποιήθηκε η παραπάνω κατασκευή και στην είσοδο του νέου κοιμητηρίου υπάρχει η επιγραφή «ΔΑΠΑΝΗ ΣΥΛΛΟΓΟΥ Ν. ΥΟΡΚΗΣ ΑΓΙΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΟΣ 1963-1964».

Το νεκροταφείο βρίσκεται στην βορειοδυτική άκρη του χωριού και κάτω από την νέα εκκλησία του Αγίου Αθανασίου.

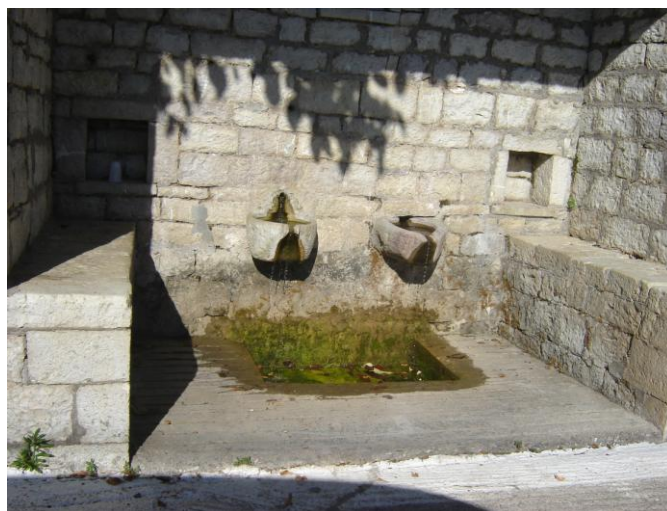
Στην είσοδο του νεκροταφείου είναι κτισμένο το εκκλησάκι της Αγίας Παρασκευής. Στο βάθος φαίνεται το χωριό Κόνισκα.

Η βρύση του Αγίου Αθανασίου

Η πηγή του Αγίου Αθανασίου είναι η παλαιότερη και μεγαλύτερη στην Περίστα και βρίσκεται στην άκρη της πλατείας του χωριού. Πήρε το όνομά της από τον παρακείμενο ναό του παλαιού Αγίου Αθανασίου.

Την δεκαετία του 1920 η Περίστα γνώρισε αληθινό οικοδομικό οργασμό και οι κάτοικοι αποφάσισαν να ξεκινήσουν την αναδημιουργία του χωριού από τα δημόσια κτίρια (σχολείο, εκκλησία) και τις βρύσες του χωριού, από τις οποίες έπαιρναν το πόσιμο νερό. Η ανακατασκευή της βρύσης ξεκίνησε το 1924 και έγινε με χρήματα των ξενιτεμένων Περισιτιάνων της Αμερικής.

Το ιδιαίτερο αρχιτεκτονικό γνώρισμα του κτίσματος είναι η θολωτή στέγη με τις καμάρες. Η βρύση διαθέτει δύο πέτρινες «χούφτες» στις οποίες συγκεντρώνεται το νερό. Στο μέτωπο της βρύσης υπάρχει εντοιχισμένη μαρμάρινη πλάκα με την επιγραφή «1924 ΔΑΤΠΑΝΗ ΟΜΑΔΟΣ ΠΕΡΙΣΤΑΙΩΝ ΑΠΟΔΗΜΟΥΝΤΩΝ ΑΜΕΡΙΚΗΝ».

Η βρύση του Αγίου Αθανασίου, στην πλατεία του χωριού.

Το μνημείο των πεσόντων

Βρίσκεται δίπλα από την βρύση του Αγίου Αθανασίου, στην βορινή άκρη της πλατείας.

Είναι δωρεά του Περιστιάνου οδοντιάτρου Γεωργίου Α. Μανώλη.

Φιλοτεχνήθηκε από τον γλύπτη Στρατή Φιλιππότη και στήθηκε το 1981.

Στις εθνικές επετείους γίνεται η κατάθεση του στεφάνου.

Το μνημείο των πεσόντων και ο δωρητής Γεώργιος Α. Μανώλης.

Η Κωσταϊϊκή βρύση

Η Κωσταϊϊκή βρύση βρίσκεται στην Μεσαριά, πάνω στον κεντρικό δρόμο που συνδέει το πάνω-πέρα μαχαλά με την πλατεία του χωριού. Την βρύση την έκτισαν στην αρχή του δεκάτου ενάτου αιώνα οι Κωσταίοι, μια οικογένεια που προκαλούσε φασαρίες και αναστατώσεις στο χωριό και η οποία μετά το 1830 εγκατέλειψε την περιοχή. Παρά το κακό όνομα της οικογένειας, οι κάτοικοι δεν άλλαξαν την αρχική ονομασία της βρύσης.

Η Κωσταϊϊκή βρύση ξανακατασκευάστηκε με έξοδα του συλλόγου Περιστιάνων Αμερικής και πάνω από τις δύο πέτρινες πελεκητές χούφτες υπάρχει η εξής επιγραφή σε μαρμάρινη πλάκα «ΔΑΤΤΑΝΗ ΤΩΝ ΕΝ ΑΜΕΡΙΚΗ ΠΕΡΙΣΤΙΑΝΩΝ 1927».

Η βρύση στο Κεφαλόβρυσο

Το καλύτερο νερό του χωριού αναβλύζει στον Κεφαλόβρυσο. Βρίσκεται λίγο έξω από το χωριό (βορειοδυτικά), λίγο παραπέρα από τον δρόμο που οδηγεί στον πάνω μαχαλά και κάτω από τον χωμάτινο δρόμο που οδηγεί στον Άγιο Δημήτριο. Το άφθονο νερό της πηγής που έβγαινε μέσα από την γή, γέμιζε μια παρευρισκόμενη γούρνα (της Παπαντριάς). Φαίνεται, ότι στην περιοχή υπήρχε παλαιός οικισμός, όπως αποδεικνύεται από χαλάσματα νερόμυλου με λίθινη μυλόπετρα. Ο οικισμός αυτός έφθανε μέχρι το ρέμα της Αγίας Παρασκευής, στο σημερινό νεκροταφείο.

Στις αρχές του 2000 ο χώρος εξωραϊσθηκε με έξοδα του δασαρχείου, κατασκευάστηκε λιθόστρωτη πλατεία με πέτρινους τοίχους και σκαλιστή βρύση με άσπρη πελεκητή πέτρα. Η βρύση καλύπτεται με μεγάλα πλατάνια που προσφέρουν ίσκιο και δροσιά το καλοκαίρι. Η επίσκεψη στην βρύση συνοδεύεται και με το απαραίτητο λουκούμι.

Η βρύση στον Κεφαλόβρυσο, λίγο έξω από το χωριό.

Εκκλησία των Αγίων Αποστόλων

Το πρώτο κτίσμα που συναντά κανείς όταν μπαίνει στο χωριό ερχόμενος από τον δρόμο Θέρμο-Πέρκος-Περίστα είναι η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων, που βρίσκεται στην νότια άκρη της Περίστας. Η εκκλησία φαίνεται από όλα τα σπίτια και οι ντόπιοι ξέρουν κάθε στιγμή, μέρα και νύκτα, το πότε έρχεται αυτοκίνητο στο χωριό τους. Ήταν γεγονός σημαντικό για τους απομονωμένους κατοίκους του χωριού, όταν έβλεπαν το λεωφορείο («καρνάβαλος») της γραμμής να καταφτάνει στους Αγίους Αποστόλους. Με το που «έσκαγε» μύτη ο «καρνάβαλος» στην στροφή του δρόμου που βρίσκεται η εκκλησία, οι κάτοικοι κατέβαιναν στην πλατεία για να καλωσορίσουν τους ταξιδιώτες, να σφιχταγκαλιάσουν τους ξενιτεμένους συγγενείς τους και να παραλάβουν τα εμπορεύματα τα οποία είχαν παραγγείλει στον οδηγό του λεωφορείου. Η εκκλησία των Αγίων Αποστόλων έχει συνδεθεί με την χαρά του ερχομού των αγαπημένων προσώπων από την ξενιτιά, αλλά και με τον πόνο του μακροχρόνιου αποχωρισμού.

Η σημερινή εκκλησία των Αγίων Αποστόλων κτίστηκε λίγο πιο πάνω από μια παλαιά ομώνυμη εκκλησία, η οποία καταστράφηκε μετά από κατολίσθηση που έγινε το 1917. Η νέα εκκλησία των Αγίων Αποστόλων κτίστηκε το έτος 1936.

Στον προαύλιο χώρο της εκκλησίας υπάρχει το μνημείο του Περισιτιάνου ήρωα της εξόδου του Μεσολογγίου Κώστα Κεφαλικού.

Από τους Αγίους Αποστόλους μπαίνει το αυτοκίνητο στο χωριό.

Όταν ο επισκέπτης συναντήσει την εκκλησία, σε λίγα μέτρα θα αντικρύσει την Περίστα να απλώνεται μπροστά του.

Το εξωκκλήσι της Αγίας Σωτήρας (Μεταμόρφωση του Σωτήρος)

Το εξωκκλήσι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος, ή «Αγιά Σωτήρα», όπως το αποκαλούν οι ντόπιοι, είναι κτισμένο στον αυχένα που συνδέει το Ξεροβούνι με τον Ψώριαρη και στα σύνορα των κοινοτήτων Περίστας-Πέρκου-Πλατάνου. Βρίσκεται στον δρόμο που ενώνει τον Πλάτανο με την Περίστα και στο μέσον της απόστασης μεταξύ των δύο χωριών. Η Αγιά Σωτήρα έχει συνδεθεί συναισθηματικά με τον ερχομό του αυτοκινήτου από την Ναύπακτο και των καλοκαιρινών παραθεριστών, που τα τελευταία χρόνια προτιμούν αυτό το δρομολόγιο για να φτάσουν στο χωριό.

Το εξωκκλήσι είναι έργο του ντόπιου μοναχού Δανιήλ και κτίστηκε το 1910. Κοντά στην εκκλησία κτίστηκε και ένα κελί που είχε πάρει την μορφή ξενώνα. Στην ίδια θέση υπήρχε παλαιότερος ναός, αφιερωμένος και αυτός στην Μεταμόρφωση του Σωτήρος, όπως καταδεικνύεται από επιγραφή με χρονολογία 1898 που είναι χαραγμένη σε πέτρα και βρίσκεται εντοιχισμένη στον πρόναο. Το εξωκκλήσι της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος εορτάζει στις 6 Αυγούστου και στην Περίστα γίνεται το μεγάλο πανηγύρι του χωριού.

Η Αγία Σωτήρα, στον αυχένα Ξεροβουνιού και Ψύριαρη.
Από την εκκλησία φαίνονται τα γύρω χωριά Περίστα, Πέρκος και μακριά η Κόνισκα.

Άποψη της Περίστας από την Αγία Σωτήρα.

Το εξωκκλήσι του Προφήτη Ηλία

Βρίσκεται στα βορειοανατολικά του χωριού και οι ντόπιοι το αποκαλούν Άη Λιάς. Είναι ένα εξωκκλήσι μικρών διαστάσεων, χωμένο μέσα στην πλούσια βλάστηση της περιοχής, σε μια αλάνα ακριβώς πάνω από το χωριό και σε υψόμετρο 1.000 μέτρα. Στο μέρος αυτό υπήρχε μια παλαιότερη εκκλησία που καταστράφηκε μετά από καθίζηση του εδάφους, το έτος 1907. Στη θέση της παλαιάς εκκλησίας βρίσκεται ένα εικόνισμα. Ο καλόγηρος Δανιήλ έκτισε το 1915 την νέα εκκλησία στο ρίζωμα της πλαγιάς. Οι εικόνες είναι της περιόδου 1889-1900. Το κελί του Δανιήλ είναι κτισμένο δίπλα από τον ναό, αλλά μετά τον θάνατό του ερειπώθηκε. Πρόσφατα, το δάπεδο του ναού ανασκάφθηκε από επίδοξους χρυσοθήρες, γιατί υπήρχαν πληροφορίες πως κάποιος είχε κρύψει εκεί χρυσές λίρες, στα χρόνια του εμφυλίου πολέμου (1947-1949). Το εξωκκλήσι εορτάζει στις 20 Ιουλίου, ημέρα εορτασμού του Προφήτη Ηλία και παλαιότερα στο χωριό γινόταν ένα από τα δύο μεγάλα ετήσια πανηγύρια.

Πολύ κοντά στην εκκλησία υπήρχε ένας υπερμεγέθους βράχος. Αυτός ο βράχος ήταν ο φόβος για τους κατοίκους του χωριού, στην περίπτωση που θα γινόταν μια κατολίσθηση και ξεκόλλαγε από την θέση του, γιατί στο διάβα του θα κατέστρεφε πολλά σπίτια στον μαχαλά της Μεσαριάς. Ο βράχος αυτός κομματιάστηκε με την ανθρώπινη παρέμβαση την δεκαετία του 1970.

Το εξωκκλήσι του Άη Λιά στα βορινά του χωριού.
Ο τάφος του μοναχού Δανιήλ.

Το εξωκκλήσι της Παναγιάς

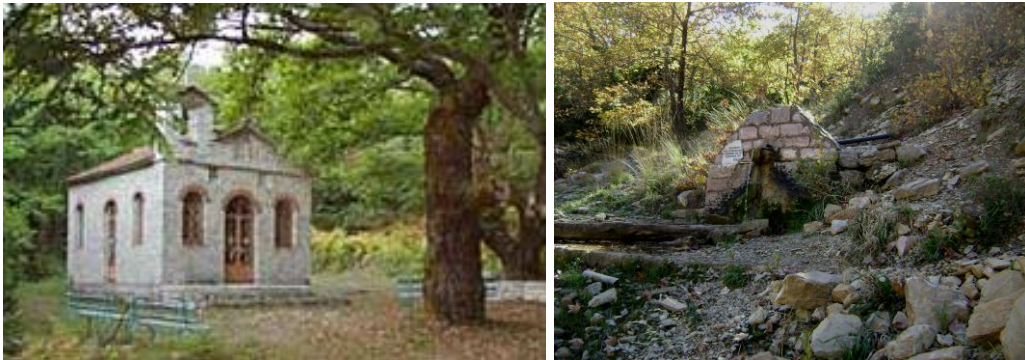
Το εξωκλήσι της Παναγιάς (Παναάς-Πανάς) βρίσκεται στα βορειοδυτικά του χωριού και κτίστηκε πάνω στα ερείπια αρχαιότερου ναού που κατέρρευσε. Η εντοιχισμένη στην δυτική πλευρά του μαρμαρίνη πλάκα αναφέρει: «ΠΑΝΑΓΙΑ ΣΕΒΡΙΟΥ 1923». Το 1993 έγινε η κατασκευή καινούργιας σκεπής. Στην τοποθεσία πρέπει να υπήρχε ναός από τα πρώιμα χριστιανικά χρόνια, όπως μαρτυρούν οι μεγάλες επεξεργασμένες πέτρες που ευρίσκονται στην περιοχή, καθώς και μια μεγάλη πλάκα που έφερε την επιγραφή «ΑΙΚΑΤΕΡΙΝΗΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΑΣ».

Το εξωκκλήσι της Αγίας Τριάδας

Βρίσκεται στον δρόμο προς τον Πέρκο, μέσα σε μια μεγάλη ρεματιά. Ο ναΐσκος αυτός κατέρρευσε και οι Περισιτιάνοι συγκέντρωσαν χρήματα κι έκτισαν το νέο εξωκκλήσι με καμπαναριό στο μπροστινό εξωτερικό τοίχο. Στο νέο εξωκκλήσι εντοιχίστηκε μαρμάρινη πλάκα που αναφέρει: «Ο ΝΑΟΣ ΟΥΤΟΣ ΑΝΗΓΕΡΘΕΙ ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΤΟ 1771 ΕΠΙ ΙΕΡΕΩΣ ΑΘ. ΠΑΤΙΛΗ ΕΠΑΝΗΓΕΡΘΕΙ ΔΕ ΤΟ 1972 ΔΙΑ ΔΩΡΕΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΠΕΡΙΣΤΗΣ».

Ο τόπος είναι γεμάτος από πλατάνια και αποτελεί συχνό προορισμό των κατοίκων σε καλοκαιρινή εκδρομή. Κοντά στην εκκλησία υπάρχει μια πηγή με πέτρινη βρύση.

Το εξωκκλήσι και η βρύση πάνω στον χωμάτινο δρόμο για τον Πέρκο.

Το εξωκκλήσι του Άη Γιάννη

Βρίσκεται νοτιοανατολικά της Περίστας, εκεί που ενώνονται τα βουνά Ξεροβούνι και Ψώριαρης, κάτω από την Αγιά Σωτήρα και πάνω από την Αγία Τριάδα. Το εκκλησάκι δεν φαίνεται πλέον από το χωριό, γιατί το έχει καλύψει η πυκνή βλάστηση με ψηλά δέντρα.

Κτίστηκε το 1873 και ανακαινίστηκε το έτος 2000.

Υπάρχει μια βρύση με πέτρινη χούφτα και μια μικρή τσιμεντένια πλατεία με πεζούλια. Το νερό είναι πάντα δροσερό και αναφέρεται ότι είναι ιδιαίτερα χωνευτικό.

Το εξωκκλήσι της Αγίας Μαρίας

Το νεόκτιστο εξωκλήσι της Αγίας Μαρίας βρίσκεται στον δρόμο προς τον Άγιο Δημήτριο, στη θέση Σταυρούλι, λίγο έξω από την Περίστα. Κτίστηκε το 2000 από άσπρη πέτρα.

Οι Περισιτιάνοι, το καλοκαίρι κάνουν την απογευματινή τους βόλτα προς το Σταυρούλι, περνώντας κάτω από την νεόκτιστη εκκλησία.

Το Σταυρούλι

Είναι μια περιοχή που βρίσκεται στα βορινά του χωριού, πάνω στον δρόμο που οδηγεί στον Άγιο Δημήτριο. Η απόσταση από την πλατεία είναι περίπου ένα χιλιόμετρο και αποτελεί τον προορισμό της απογευματινής βόλτας των κατοίκων τους καλοκαιρινούς μήνες. Ο χωματόδρομος από την πλατεία μέχρι το Σταυρούλι πλημμυρίζει από τους κάθε ηλικίας παραθεριστές, που συζητούν, θυμούνται τα παλιά, σχολιάζουν, κουτσομπολεύουν, ρωτούν με περιέργεια «ποιανού είσαι συ;» και η εικόνα θυμίζει νυφοπάζαρο.

Η θέα από το Σταυρούλι προς τον απέναντι ορεινό όγκο του Άννινου είναι εντυπωσιακή. Έχουν τοποθετηθεί παγκάκια, ώστε οι περιπατητές να ξεκουράζονται, αγναντεύοντας συνάμα το ψηλό βουνό με τις βαθιές χαράδρες και την επιβλητική του κορυφή. Από κάτω βρίσκεται ο γκρεμός που καταλήγει στην χαράδρα που κυλά ο Ψίδαρης.

Καθήμενος στο Σταυρούλι και απολαμβάνοντας την γύρω άγρια φύση, το πνεύμα βρίσκεται σε άλλη «διάσταση» και η ψυχή ηρεμεί και αγαλλιάζει.

Το Σταυρούλι και η θέα στον Άννινο.
Στην χαράδρα από κάτω κυλά ο Εύηνος.

Η Αραχωβίτη βρύση

Πηγαίνοντας στο χωματόδρομο που οδηγεί στον Άγιο Δημήτριο και σε απόσταση 3 χλμ περίπου από την Περίστα, βρίσκεται η βρύση του Αραχωβίτη. Η βρύση χτίστηκε το 1963 και εδώ ξεκουράζονται οι πεζοπόροι στον δρόμο για τον Άγιο Δημήτριο και την Αράχωβα, πίνοντας το κρύο νερό και αγναντεύοντας τον Άννινο που επιβλητικά στέκεται απέναντί τους, ενώ αφουγκράζονται το βουητό του Ξίδαρη που κυλά στην μεγάλη ρεματιά. Τα γεράκια κι οι αετοί περήφανα κόβουν βόλτες στην βαθειά χαράδρα του ποταμού, ενώ οι πέρδικες ξεδιψούν στο νερό της πηγής.

Η θέα προς τον Άννινο.

Βιβλιογραφικές πηγές

- 1) Θανάσης Παπαθανασόπουλος. Ιστορικά και λαογραφικά της Περίστας. Εκδόσεις Ιωλκός. 1967.
- 2) Θανάσης Παπαθανασόπουλος. Ιστορικά και λαογραφικά Περίστας Ναυπακτίας. Αθήνα 1982.
- 3) Θανάσης Παπαθανασόπουλος. Περίστα Ναυπακτίας. Ιστορικά- λαογραφικά. Εκδόσεις Μελέαγρος 1998.
- 4) Θανάσης Παπαθανασόπουλος. Περίστα Ναυπακτίας. Ιστορικά- λαογραφικά. Δεύτερος τόμος. Εκδόσεις Μελέαγρος 2003.
- 5) Θανάσης Παπαθανασόπουλος. Περίστα Ναυπακτίας. Ιστορικά και λαογραφικά συμπληρώματα. Τρίτος τόμος. Εκδόσεις Μελέαγρος 2010.
- 6) Βασίλειος Βαλαώρας. Ο Γιατρός του χωριού. Εκδόσεις Παρισιάνος. Αθήνα 1988.
- 7) Ιστότοπος στο διαδίκτυο. Perista.net, by Theodoros Kaltsas and Natasa Pelekis.
- 8) Ιστότοπος στο διαδίκτυο. Perista.com, by G. Sakellaris.